

Puheessa esiintyvistä riittävyyden verbeistä norjansuomalaisilla nuorilla

KRISTIINA LIERI

1 Johdanto

Suomen kielessä on runsaasti modaaliverbejä (*osata, voida, kyetä, saattaa, pitää, joutua* jne.), ja kielenkäyttäjän on mahdollista valita monen eri verbin välillä kontekstin mukaan. Syntyperäisellä suomen kielen puhujalla ei ole yleensä vaikeuksia valita käyttötilanteeseen sopivaa modaaliverbiä, mutta kielenoppijalla tilanne on erilainen. Useille suomen kielen modaaliverbeille ei löydy läheskään aina suoraa vastinetta muista kielistä, ja siksi valinta monen eri lähimerkityksisen verbin välillä voi olla vaikeaa ei-syntyperäiselle kielenkäyttäjälle. Modaaliverbien käytön onkin todettu olevan haasteellista kielenoppijoille, jopa edistyneemmille (Niiranen 2008, 2010; Paavola 2008; Seilonen 2013; Ivaska 2014a, 2014b; Haltia 2015). Myös ulkosuomalaiselle nuorelle modaaliverbien käytön voi olettaa olevan haasteellisempaa kuin samanikäiselle Suomessa asuvalle suomenkieliselike ikätoverille. *Ensikieltään* (L1) toiskielisessä ympäristössä käyttävän saattaa olla vaikea omaksua melko tavallisten verbien pieniä semanttisia eroja kontekstissa, jossa kieltä käytetään vain muutamien ihmisten kanssa.

Tässä artikkelissa käsittelen kuuden Oslon seudulla asuvan norjansuomalaisen nuoren suomen kielen kehittymistä toiskielisessä ympäristössä. Ensin opittua kieltä, suomea, käytetään ympäristössä, jossa *toinen kieli* (L2), norja, on jatkuvasti läsnä. Keskityn tarkastelemaan niin sanottuja riittävyyden verbejä, jotka ilmaisevat jonkin toiminnan mahdollisuutta suhteessa jonkin resurssin riittävyyteen (Flint 1980). Tällaiset dynaamista mahdollisuutta merkitsevät verbit ilmaisevat esimerkiksi kykenemistä, osaamista, jaksamista ja ehtimistä (VISK § 1567). Kyseiset verbit ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä niiltä puuttuu vastine monissa kielissä ja aihetta on ennestään tutkittu vähän.

Tutkimukseni pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: 1) Minkälaisia riittävyyden verbejä norjansuomalaiset informanttini käyttävät? 2) Miten kielisysteemien välinen vaikutus heijastuu sellaisiin verbeihin, joille ei ole suoraa vastinetta norjan kielessä? 3) Miten suomen kielen käyttöaktiivisuus näkyy käytettyjen verbien variaatiossa?

Suomen kielen modaaliverbien käyttöä ulkosuomalaisten nuorten keskuudessa ei juuri ole tutkittu, mutta sitä on sivuttu esimerkiksi Niirasen (2008, 2010) tutkimuksissa, joissa tarkasteltiin Pohjois-Norjassa kahdessa erilaisessa ympäristössä suomea oppineiden kielitaitoa. Tutkimukseni voi omalta osaltaan tuoda lisätietoa siitä, miten

modaaliverbien käyttö kehittyi toiskielisessä ympäristössä, jossa on rajalliset mahdollisuudet käyttää omaa kieltään. Samalla se voi antaa uutta tietoa kielisysteemien välisestä vaikutuksesta kielikontaktitilanteissa.

Artikkelin luvussa 2 käsitelen teoreettista taustaa, muun muassa konstruktion käsitettä ja modaalisuutta suomen kielessä. Luvussa 3 tarkastelen ensikielen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä toiskielisessä ympäristössä aiempien tutkimusten pohjalta. Luvussa 4 esittelen tutkimukseni aineiston ja metodin ja luvussa 5 tarkastelen tuloksia. Luvussa 6 pohdin informanttien kielenkäyttöaktiivisuuden ja riittävyuden verbien käytön yhteyttä. Päätäntöluvussa 7 kokoan tuloksia, arvioin tutkimuksen puutteita sekä otan esiin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.¹

2 Teoreettisia lähtökohtia

Tässä luvussa tarkastelen työni teoreettisia lähtökohtia. Alaluvussa 2.1 esittelen lyhyesti käyttöpohjaisen näkemyksen kielenoppimisesta sekä määrittelen, mitä tarkoitan konstruktiolla tässä työssä. Alaluvussa 2.2. tarkastelen modaalisuutta suomen kielessä sekä riittävyuden verbejä ja niiden ominaisuuksia.

2.1 Käyttöpohjainen malli ja konstruktio

Teoreettisesti tutkimukseni pohjautuu erityisesti sellaiseen käyttöpohjaiseen (*usage-based*) lähestymistapaan, jossa ensikielen ja toisen kielen oppimiseen liittyvät teoriat ovat keskeisiä. Dynaaminen, käyttöpohjainen malli pyrkii kuvaamaan kielenkäyttäjien tietoa kielen rakenteesta ja sen vakiintuneista yksiköistä. Kielen muoto, merkitys ja käyttö nähdään toisistaan erottamattomina, ja ne muodostavat eräänlaisen verkoston, joka elää ja muuttuu käytössä jatkuvasti. Käyttöpohjaiset mallit korostavat kielen kommunikatiivista luonnetta. Kieli kehittyy käytössä eikä pohjaudu ehdottomiin sääntöihin (Tomassello 2003). Kieliopin, leksikon ja kielenkäytön välillä vallitsee dialoginen suhde, jolloin kielenkäyttö ei ole vain leksikon ja kieliopin tuotosta vaan myös syötöstä, joka heijastuu takaisin kielioppiin ja leksikkoon (Bybee 2006). Kielellisen syötöksen lisäksi sen frekvenssi ja laatu, kielenkäyttäjän oma aktiivinen rooli vuorovaikutustilanteissa ja oppimistilanteiden toistuvuus vaikuttavat kielen kehittymiseen. Kieli kehittyy käyttämällä sitä monipuolisesti erilaisissa tilanteissa, jotka vaihtelevat eri yksilöillä olosuhteiden mukaan.

Kullakin kielenkäyttäjällä on oma valikoimansa käyttövalmiita mutta joiltakin osin variaatiota sallivia muoto–merkitys-pareja, konstruktioita, joiden rinnalle puhuja talentaa uusia ilmauksia muistiin. *Konstruktiolla* tarkoitan tässä useammasta osasta koostuvaa kielen rakennetta, jonka peruspiirre on tietyn merkityksen sisältyminen vakiintuneeseen rakenteelliseen muotoon, omaksi kieliopilliseksi yksikökseen, esimerkiksi *pitää oppia, päästä opiskelMAan* (Goldberg 2006: 3). Frekventit ilmaukset ja kiteytyneet konstruktioit leksikaalistuvat muistiin osittain tai kokonaisina, sanatarkasti

1. Kiitän Virittäjän nimettömiä arvioijia rakentavasta palautteesta ja muutosehdotuksista, joista on ollut hyötyä artikkelin viimeistelystä.

tai käsitteellisinä kimppuina ja vakiintuvat sitä kautta kielenkäyttöön (Tomasello 2003: 114–117; kimpuista ks. esim. Backus 1999; Reiman 2011). Kun kielenkäyttäjän hallitsema rakenne on automaattistunut, sen käyttö ei vaadi ponnistelua, vaan se voidaan nähdä kognitiivisena rutiinina (Langacker 2000; Tomasello 2003). Käyttöpohjaisen mallin mukaan sanoihin ja rakenteisiin liittyvä tietämys kehkeytyy vähitellen kielenkäyttökokemusten pohjalta hahmottamalla ja soveltamalla rakenteellisia samankaltaisuuksia uuden ja vanhemman syötöksen osien välillä. Kielenkäyttäjä luokittelee ja järjestelee kielellisiä yksiköitä hyödyntämällä analogisia malleja ja säännönmukaisuuksia ja rakentaa näiden samankaltaisuuksien varaan yleistyksiä (Tomasello 2003: 3–4; Ivaska 2014a). Muodon ja merkityksen kehitys tapahtuu rinnakkain. Kielenkäyttäjän on hallittava riittävä määrä sanoja, jotta hän pystyy luomaan verkostoja, joiden avulla erilaisten muotojen välille voidaan hahmottaa yleistyksiä (Langacker 2000; Bybee 2006).

Konstruktoiden hallintaa voidaan tarkastella *tarkkuuden*, *kompleksisuuden* ja *sujuvuuden* pohjalta (esim. Skehan 1998). Tarkkuudella tarkoitetaan kielenkäyttäjän kykyä tuottaa kohdekielen normien mukaista kieltä, kuten virheettömiä konstruktioita ja käyttöyhteyteen sopivia ilmauksia. Kielellistä tietoisuutta vaativa kompleksisuus taas liittyy tuotetun kielen rakenteiden monipuolisuuteen, esimerkiksi kykyyn käyttää vaikeampia ja vaikeampia rakenteita (Ellis & Barkhuizen 2005: 139). Mitä parempi kielitaito kielenkäyttäjällä on, sitä kompleksisempaa kielenkäyttö on. Sujuvuus pohjautuu tarkkuuden ja kompleksisuuden hallintaan ja kertoo kielenkäyttäjän kyvystä tuottaa kieltä nopeasti ja vaivattomasti reaaliajassa. Tässä artikkelissa tarkastelen verbi-konstruktoiden käyttöä tarkkuuden ja kompleksisuuden osalta.

2.2 Modaaliverbikonstruktioista

Modaalisuus on semanttinen alue, jossa on kyse asiointilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia koskevista arvioista. Suomen kielessä *deonttinen*, *episteeminen* ja *dynaaminen modaalisuus* ovat modaali-ilmausten tulkintavaihtoehtoja (VISK § 1551, 1562). Deonttisessa modaalisuudessa on kyse puhujan tahdon tai puhe-yhteisön normien mukaisesta velvoitteesta tai luvasta, joka kohdistuu intentionaalisen toimijan tekoihin. Esimerkiksi deonttista mahdollisuutta ilmaisee verbi *saada* ja deonttista välttämättömyyttä verbit *pitää* ja *tulee* (VISK § 1554). Episteeminen modaalisuus taas koskee puhujan uskoa, tietoa tai päätelmiä asiointilan mahdollisuudesta, todenmukaisuudesta tai varmuudesta. Modaaliverbit *taitaa*, *saattaa*, *voida* ja *täytyä* ovat episteemisen mahdollisuuden tyypillisiä ilmaisukeinoja (VISK § 1556). Dynaaminen modaalisuus ilmentää jonkin toiminnan mahdollisuutta suhteessa jonkin resursin riittävyyteen fyysisten tai mentaalisten edellytysten kannalta (VISK § 1554, 1567). Niin sanotuissa riittävyyden verbeissä kyky tai pakko voi olla toimijan sisäistä, esimerkiksi *jaksankohan vielä tehdä läksyt*, tai aiheutua ulkoisista oloista, esimerkiksi *pääsemme syömään viimeisinä* (VISK § 1554). Osa verbeistä implikoi jonkin normin: rohkemiseen tai malttamiseen sisältyy jokin yhteisöllinen sopivaisuus, kehtaamiseen säädyllisyys sekä viitsimiseen ahkeruus (VISK § 1567). Näissä verbeissä on mukana näin ollen myös deonttinen sävy (Flint 1980). Modaaliverbien lisäksi modaalisuutta voidaan ilmaista verbimoduksilla (esim. potentiaali), modaalisilla adverbeilla ja par-

tikkeleilla (*luultavasti, ehkä, kai, varmasti*), modaalisilla adjektiiveilla (*varma, mahdollinen*) sekä erilaisilla lausekonstruktioilla (*X:n on tehtävä*) (VISK § 1551–1554). Episteemisten, deonttisten ja dynaamisten kategorioiden rajat ovat liukuvia, ja ilmaukset ovat kontekstissaan usein monitulkintaisia ja tulkinnaltaan väljiä (VISK § 1567; Laitinen 1988). Deonttisuus, episteemisyys ja dynaamisuus ovat harvoin leksikaalistuneet modaaliverbeihin, ja sama verbi voi saada erilaisia tulkintoja kontekstin mukaan. Esimerkiksi *koira voi nyt olla kotona* voi tarkoittaa pelkkää arviota tai teoreettista mahdollisuutta koiran kotonaolosta mutta myös koiran saamaa lupaa tai käytännön sallimaa tilaisuutta siihen (VISK § 1566–1567; Laitinen 1988).

Suomen kielen mahdollisuuden ja riittävyden verbejä on tarkastellut erityisesti Flint (1980). Hänen mukaansa nämä verbit voidaan katsoa semanttisesti omaksi ryhmäkseen, sillä ne muodostavat leksikaalisen verkoston. Näillä verbeillä on erilainen asema, esiintymistaajuus ja tyyli verrattuna muihin modaaliverbeihin. Monilla riittävyden verbeillä on melko eriytyneitä käyttöfunktioita, jotka saattavat esiintyä vain tietyissä konteksteissa. Riittävyden verbit ovat kuitenkin varsin yleisiä puhekielessä, ja niiden hallinta on merkki idiomaattisesta kielenkäytöstä (mts. 2).

Flint (1980) on jakanut 45 spesifimpää mahdollisuuden ja riittävyden verbiä 12 dimensioon (esim. aika, mahdollisuus, voima, rohkeus, herkkyyys), jotka muodostavat semanttisen systeemin ja kuvaavat tapaa, jolla jostakin suoriudutaan tiettyjen ehtojen puitteissa. *Isossa suomen kieliopissa* verbit on vastaavasti jaettu karkeasti kolmeen ryhmään (VISK § 1567):

Aika- ja paikkaehdot: *ehtiä, ennättää, joutaa, keritä, mahtua, päästä, sopia*

Psyykkiset edellytykset: *hennoa, hirvitä, iljetä, juljeta, kehdata, kärsiä, malttaa, raaskia, rohjeta, tohtia, uskaltaa, viitsiä*

Fyysiset edellytykset: *jaksaa, kestää, kyetä, kärsiä, osata, pystyä, tarjeta, ylettää*

Riittävyden verbit (*dynaamiset voimisverbit*) muodostavat yhdessä muiden modaaliverbien kanssa *verbiketjuja*, jotka toimivat lauseessa predikaattina (VISK § 496). Peräkäisten verbien ketjussa finiittiseen apuverbiin liittyy ei-finiittinen verbi, jonka valenssista lauseen rakenne riippuu (VISK § 450). Verbiketjun jälkimmäisenä osana on yleensä A-infinitiivi (*osata piirtää*) tai MA-infinitiivin illatiivi (*päästä käymään*; VISK § 1564). Moniosainen verbiketju on rakenteeltaan kompleksisempi kuin yksinkertaisesti taivutettu finiittiverbi (esim. *pelaan, luimme*). Joihinkin riittävyden verbeihin voi liittyä myös illatiivimuotoinen substantiivilauseke (*pääsen kotiin*), NP-objekti (*osaan neljää kieltä*) tai interrogatiivipronomini (*en viitsi mitään*; VISK § 469, 1567; ks. myös Flint 1980).

Riittävyden verbeillä on muutamia ominaisuuksia, joiden suhteen ne erottuvat yleisistä modaaliverbeistä. Monet spesifimmät modaaliverbit suosivat nollapersoonaa, eli ne esiintyvät ilman subjektia, esimerkiksi *ei kehtaa sanoa, ei pysty sanomaan* (VISK § 1347, 1352; Flint 1980: 14). Tällainen epäsuoruus on varsin tyypillistä suomen puhekielelle (Flint 1980: 117–125). Monet riittävyden verbeistä ovat myös kieltohakuisia (Kiuru 1977). Verbi täsmentää kiellon tai kieltäytymisen syytä; esimerkiksi *aika ei riitä (ehtiä, keritä)* tai

ei jaksa tehdä tai pysty tekemään jotakin (*jaksaa, viitsiä, pystyä*) (VISK § 1568, 1637; Flint 1980: 14, 118–119). Riittävyyden verbeille on lisäksi tyypillistä, että ne esiintyvät kysymyslauseissa, joissa asian tilan mahdollisuus jätetään avoimeksi, esimerkiksi *Ehdiks ottaa ton puhelun?* (VISK § 1568, 1641). Myös konditionaalin sisältävät toteutumattomuuskontekstit, joissa asiantila tai suunnitelma mahdollisesti jää toteutumatta, suosivat riittävyyden verbejä, esimerkiksi *Jaksaisko mennä lenkille?* (VISK § 1352, 1568).

Riittävyyden verbejä käytetään usein konteksteissa, joissa tietyt arkaluonteiset puhe- toiminnat, kuten pyynnöt ja ehdotukset, asettavat vastaanottajalle velvoitteen, esimerkiksi *Viitsisitkö tulla vähän tänne?* (VISK § 1568). Näitä verbejä esiintyy myös affektisissa lausumissa, jotka ovat usein interrogatiivimuotoisia (VISK § 1568, 1713), esimerkiksi *Kuinka kehtaatkin tulla myöhässä?* Riittävyyden verbien avulla voidaan ilmaista kohteliaisuutta mutta myös epäsuoruutta. Ne ilmaisevat puhujien keskinäistä luottamusta ja etäisyyttä, esimerkiksi *Mahtaisiko Veikko olla kotona? En kyllä ehdi tänään leikata tukkaanne. En kerkiä tulemaan tänään.* Myös epärointiä ja anteeksipyyntöä voidaan ilmaista riittävyyden verbien avulla, kun annetaan syytä tai pyydetään anteeksi jotakin, mitä ei ole tehty tai haluttu tehdä (Flint 1980: 14, 134, 152), esimerkiksi *– Lähetekö lounaalle? – En taida ehtiä.* Nämä verbit ovat myös käyttökelpoisia, kun halutaan väistää velvollisuuksia ja suojella toimijan kasvoja, esimerkiksi *me ei kuule keritä siivota* (Flint 1980: 152).

Riittävyyden verbit ovat merkitykseltään ja käyttöalaltaan rajatumpia kuin yleisimmät mahdollisuuden verbit. Ne ovat myös kompleksisempia merkityksen ja käytön suhteen. Esimerkiksi lähimerkityksiset *ehtiä* ja *keritä/keretä* -verbit eivät eroa toisistaan semanttisesti vaan ainoastaan tyylillisesti. Flint (1980: 7) onkin todennut, että englanninkielisillä suomenoppijoilla on vaikeuksia omaksua näiden verbien välisiä semanttisia eroja, koska niiltä puuttuu vastaavuus englannin kielessä. Norjan kielen osalta voidaan todeta samaa, sillä monilta riittävyyden verbeiltä puuttuu norjankielinen vastine.

3 Ensikielen kehittymisestä toiskielisessä ympäristössä

Kielenkäyttäjän kielitaito ei ole missään elämänvaiheessa täydellinen, vaan se kehittyy dynaamisesti koko elinajan (de Leeuw, Opitz & Lubińska 2013). Kaksi- ja monikielisen yksilön kielet ovat jatkuvassa muutoksen tilassa, ja erityisesti tämä tulee esiin silloin, kun kieliympäristö muuttuu jollakin tavalla, esimerkiksi koulunkäynnin alettua. Toiskielisessä ympäristössä monet eri tekijät vaikuttavat siihen, miten ensikieli kehittyy. Mikrotasolla tärkeimpiä tekijöitä ovat kielelle altistuminen ja sen aktiivinen käyttö sekä ikä, jolloin kontakti ensikieleen on vähentynyt (Schmid 2011). Myös kielellisellä lahjakkuudella, positiivisella asenteella ensikieleen ja sen puhujiin sekä motivaatiolla käyttää ensikieltä on todettu olevan merkitystä ensikielen kehittämisessä, mutta näiden tarkastelu jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle (Baier 2007; Bylund 2008). Makrotasolla muiden muassa demografisilla tekijöillä sekä vähemmistön omilla instituutioilla on vaikutusta siihen, miten kieli kehittyy.

Kontaktilla ensikieleen ja sen puhujiin on keskeinen merkitys ensikielen säilymisessä ja kehittämisessä (Schmid 2011; de Leeuw, Opitz & Lubińska 2013; ks. myös Rydenvald 2017). Normaalisti kehittyvä lapsi saa monipuolisen kontaktin äidinkieleensä kaikilla

kielenkäyttöalueilla, ja hänelle kehittyy iänmukainen kielitaito kielen eri osa-alueilla (Tuomela 2001: 85; Halmari 2005: 403). Ulkosuomalaisen lapsen kohdalla tilanne on varsin erilainen. Ensimmäisinä vuosina ensikieli saattaa olla vahvasti esillä lapsen arkipäivässä – varsinkin, jos lapsi on kotona jommankumman vanhemman kanssa. Lapsen kielenkäytössä tapahtuu merkittävä muutos, kun hän aloittaa päiväkodissa tai menee kouluun, jolloin kontaktit enemmistökielisten lasten kanssa lisääntyvät huomattavasti ja valtakielen asema vahvistuu (Kauppila 2006; Tigert 2017). Ensikielen käyttö rajoittuu epämuodollisiin tilanteisiin, kuten kotiin, yhteydenpitoon Suomessa asuvien sukulaisten kanssa ja Suomen-vierailuihin. Lapsen kieli alkaa rapistua nopeasti, jos sitä ei tueta aktiivisesti. Tämä korostuu etenkin silloin, jos hän ei saa opetusta ensikielessään ja kieltä käytetään vain kotioloissa. Ensikielen aktiivisen käytön väheneminen näkyy selvimmin aktiivisessa kielitaidossa. Vaikka lapsen taito ymmärtää kieltä säilyisikin, hän saattaa menettää produktiivisen kommunikaatiotaitonsa niinkin lyhyessä ajassa kuin 2–3 vuodessa (Cummins 2001).

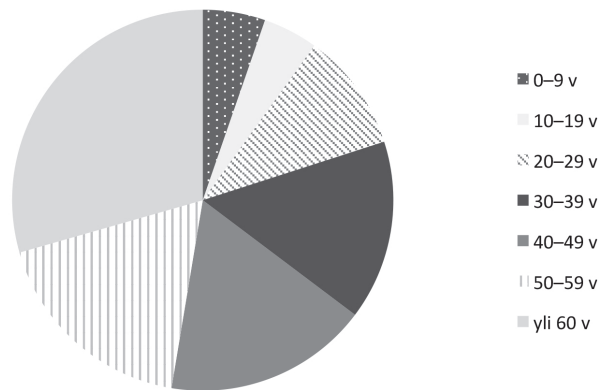
Iällä ja sillä, kuinka kauan on asunut toisen kielen ympäristössä, on todettu olevan yhteyttä kielen säilymiseen ja sen kehitykseen. Esimerkiksi Bylund (2008) on päättänyt, että noin 12 vuoden ikä on erityisen herkkä muutoksille. Lapset, jotka muuttavat tämän iän jälkeen toiseen maahan, ovat oppineet ensikielensä jo niin hyvin, ettei se katoa kovin herkästi. Sen sijaan lapset, jotka muuttavat varhaislapsuudessa, ovat riippuvaisia suotuisista ulkoisista tekijöistä, kuten jatkuvasta kontaktista ensikieleensä ja otollisista sosiopsykologisista olosuhteista (Bylund 2008; Halmari 2005). Tämä koskee erityisesti niitä ulkosuomalaisia lapsia, jotka eivät ole koskaan asuneet Suomessa.

Mahdollisuus ensikielen käyttöön eri domeeneilla vaikuttaa olennaisesti kielen kehittymiseen. Ulkosuomalaisille lapsille perhe on tärkein kielenkäyttöympäristö. Jos molemmat vanhemmat puhuvat samaa vähemmistökieltä, kielellä on paremmat säilymismahdollisuudet (Kovács 2004: 205–206). Kielenvaihto lähtee perheen sisältä, ja vanhempien kielikäytänteillä (*familjespråkpolicy*) on huomattava vaikutus ensikielen säilymiseen, joskin myös lapset itse osallistuvat aktiivisesti perheen kielivalintojen ohjailuun (Foyle 2013; Tigert 2017). Jos vanhemmat eivät puhu johdonmukaisesti omaa äidinkieltään lapsilleen, ensikielen taito alkaa heiketä, mikä johtaa mitä todennäköisemmin myöhemmin kielenvaihtoon (Straszler 2011; Weckström 2011). Kaikille vanhemmille ensikielen säilyminen vieraskielisessä tai toiskielisessä ympäristössä ei ole yhtä tärkeää. Jotkut vanhemmat siirtyvät varhain käyttämään lapsensa kanssa valtakieltä siinä toivossa, että lapsi oppisi uuden kielen mahdollisimman nopeasti (Straszler 2011; Namei 2012). He eivät näe läheskään aina ensikielen taitoa myöskään niin tärkeänä, että lapset saavuttaisivat siinä koulukielitaidon eli esimerkiksi oppisivat kirjoittamaan ensikielellään (Karhunen 2004; Malinen 2016).

Vanhemmilta ja muilta samaa kieltä puhuvilta saatu syötös vaikuttaa siihen, minkälaista kieltä lapsi oppii (Halmari 2005; Boon & Polinsky 2014). Sosiaalinen vuorovaikutus ja monipuoliset kielenkäyttötilanteet ovat olennaisia kielen kehittymiselle ja sen ylläpitämiselle toiskielisessä ympäristössä (Honko 2013: 42–45). Niin ikään lukeminen ensikielellä ja muut omakieliset virikkeet (pelit, videot, musiikki ym.) ovat tärkeitä. Tigert (2017) tarkastelee väitöskirjatutkimuksessaan amerikansuomalaisten 5–11-vuotiaiden lasten sosiaalistumista monikielisyteen etenkin lukemisen ja kirjoittamisen kautta. Tut-

kimus osoittaa, että suomen kielen luku- ja kirjoitustaidon siirtäminen ulkosuomalaislapsille on erittäin haasteellista mutta se tukee suomen kielen suullista taitoa.

Makrotasolla demografisten tekijöiden ohella vähemmistön omilla instituutioilla (esim. tiedotusvälineet, yhdistystoiminta) ja kielipolitiikalla on merkittävä vaikutus. Norjan suomalaisyhteisö on pieni, ja suomalaiset asuvat maantieteellisesti laajalla alueella. Vuoden 2018 alussa Norjassa asui 6 983 Suomen kansalaista, joista noin kolmannes asui Suur-Oslon alueella (SSB). Kuviossa 1 on esitetty suomalaisten ikäjakauma, josta näkyy, että lasten ja nuorten osuus on verrattain pieni. Oslon seudulla toimii muutama suomenkielinen yhdistys sekä Norjan suomalainen seurakunta. Lapsille on lisäksi musiikkileikkikoulu, suomenkielinen lastenkerho ja Suomi-koulu (perustettu 1999), mutta muuta omaa toimintaa ei tälle ikäryhmälle ole. Suomen kielellä ei myöskään ilmesty lehtiä tai toimitteta radiouutisia, kuten esimerkiksi Pohjois-Norjassa, mutta Ruotsin televisiosta voi seurata suomenkielisiä ohjelmia, esimerkiksi arkipäivisin tv-uutisia. Lisäksi digitaaliset materiaalit ovat kaikkien ulottuvilla.

Kuvio 1.
Suomalaisten ikäjakauma Norjassa 1.1.2018 (SSB).

Suomen kielen asema on vaihdellut Norjassa ajan saatossa. Suomen kieltä opetettiin Pohjois-Norjan kouluissa 1900-luvun alkupuolelle asti. Maailmansotien välisenä aikana suomenkielisiä pidettiin uhkana Norjan valtiolle ja sen yhtenäisyydelle ja suomenkielisiä lapsia kiellettiin jopa puhumasta omaa äidinkieltään kouluissa (Lindgren, Eskeland & Norman 2003; Norman 2004; Niiranen 2011). Norjan kahdessa pohjoisimmassa läänissä, Tromssassa ja Finnmarkissa, opetusta on annettu uudelleen vuodesta 1997 alkaen suomi toisena kielenä -opetussuunnitelman mukaan (Opplæringsloven § 2–7). Muualla Norjassa suomen kielen opetusta saa, jos oppilas ei osaa lainkaan norjan kieltä (Opplæringsloven § 2–8). Koko maassa suomea voi kuitenkin opiskella opetussuunnitelman mukaan lukiossa vieraana kielenä ja suorittaa aineessa suomalaista ylioppilaskoetta vastaavan kokeen yksityisesti. Opiskelijoita on varsin vähän, ja omia opetusryhmiä ei yleensä muodostu.

Aiemmat tutkimukset Norjassa asuvista suomenkielisistä ovat osoittaneet, että kontaktit muihin samanikäisiin suomea puhuviin ovat vähäiset. Kommunikaatio ensi-

kielellä tapahtuukin lähes yksinomaan vanhempien ja mahdollisesti sisarusten kanssa (Niiranen 2008; Lieri 2017). Niiranen (2008) päätyi väitöstutkimuksessaan siihen, että kahdessa erilaisessa kielenoppimisympäristössä suomea oppineiden (kaksikieliset ja luokkahuoneoppijat, yhteensä $N = 10$) Pohjois-Norjassa asuvien nuorten kielitaito oli yhteydessä kielenkäyttöaktiivisuuteen. Suomen kielen kehittymistä vaikeutti ennen kaikkea se, etteivät nuoret kuulleet kieltä eivätkä käyttäneet sitä itse aktiivisesti. Myös Oslon seudun suomalaistaustaisilla nuorilla on hyvin erilaiset mahdollisuudet käyttää ensikieltään aktiivisesti verrattuna esimerkiksi ruotsinsuomalaisiin tai Brysselissä asuviin nuoriin, jotka voivat osallistua suomenkielisiin harrastuksiin (brysselin-suomalaisista ks. tarkemmin Aalto 2015).

Kielikontaktitilanteella, jossa yksilön elämässä on läsnä useampi kuin yksi kieli, on vaikutusta ensikielen kehitykseen (ks. esim. Ringbom 2007; Doğruöt & Backus 2009). Toisen kielen vaikutusta ensikieleen on tutkittu vähemmän kuin ensikielen vaikutusta toiseen kieleen, mutta aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että uuden kielen omaksuminen johtaa aiemman kielikompetenssin muuttumiseen ja mukautumiseen (Bolonyai 2000; Bylund 2008; Montrul 2016). Tilapäistä, yksilötason kielikontaktin tulosta kutsutaan *transferiksi*, kieltenväliseksi siirtovaikutukseksi (Ringbom 2007) ja kielisysteemin osaksi vakiintunutta kieltenvälistä vaikutusta *kontaktimuutokseksi* (Heine & Kuteva 2005: 13). Kieltenvälistä vaikutusta (*cross-linguistic influence*) voi ilmetä monikielisten puhujien kielen käytössä runsaastikin, mutta vain pieni osa siitä leviää ja vakiintuu laajemman yhteisön käyttöön (mts. 88). Kontaktit kahden tai useamman kielen välillä voivat johtaa monitasoisiin tilapäisiin tai pysyviin muutoksiin kielten fonologiassa, morfologiassa, leksikossa ja syntaksissa (Doğruöt & Backus 2009; Moro & Irizarri van Suchtelen 2017). Helpoimmin havaittava kontaktivaikutuksen muoto on sanojen tai kieliopillisten rakenteiden siirtyminen kielestä toiseen, mutta kontaktiähtöisiä voivat olla myös yksinkertaistumiset tai kieliopillisten rakenteiden tai kategorioiden katoamiset (ks. esim. Bolonyai 2000; Moro & Irizarri van Suchtelen 2017). Vaikutus voi kuitenkin ilmetä myös siten, että kielenkäyttäjät vältelevät tai käyttävät liikaa tiettyjä rakenteita, jotka ovat erilaisia ensikielen ja toisen kielen välillä (Riionheimo, Kolehmainen, Kumpulainen, Meriläinen, Muikku-Werner & Penttilä 2014).

Kielikontaktin vaikutusta suomen kieleen on tarkasteltu erityisesti ruotsin kielen osalta. Tuomela (2001) havaitsi, että kaksikielistä opetusta saavien ruotsinsuomalaisten kieli oli hieman yksinkertaisempaa kuin suomensuomalaisten koululaisten kieli, mutta ruotsalaista luokkaa käyvien oppilaiden kieli oli huomattavasti yksinkertaisempaa. Tuomelan mukaan kuitenkin vain pientä osaa ruotsinsuomalaisten lasten kielen eroista voi pitää ruotsin kielen vaikutuksen tuloksena. Toisaalta Kangassalon tutkimukset (2004, 2009) osoittavat, että toisen ja kolmannen sukupolven ruotsinsuomalaisten kielenkäytössä on enemmän ruotsin vaikutusta kuin ensimmäisellä sukupolvella – muun muassa uusia leksikaalisia lainoja sekä fonologista, idiomaattista ja syntaktista vaikutusta. Halmari (2005) on tarkastellut nauhoituksiin pohjautuen kahden amerikkansuomalaisen nuoren suomen kielen kehittymistä kahdeksan vuoden aikana. Hän havaitsi, ettei suomen kielen morfosyntaksi eronnut olennaisesti yleiskielestä, mutta pitkä ulkomailla asuminen ilmeni sanastossa, johon kielikontakti vaikuttaa vahvemmin.

4 Aineisto ja metodi

Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena ovat norjansuomalaisten (nosu) nuorten puheessa esiintyvät riittävyyden verbit. Tutkimusaineisto koostuu kuuden 12–23-vuotiaan nuoren haastatteluista, joista kaksi on parihaastattelua (sisarusparit). Haastattelut antavat kuvan ulkosuomalaisten nuorten spontaanista puhutusta kielestä ja siitä, millaisia suomen kielen modaaliverbikonstruktioita he käyttävät. Lisäksi tallensin kuuden suomensuomalaisen (susu) puhetta; näistä tallenteista yksi on kolmen hengen ryhmäkeskustelu. Verrokkiryhmä muodostuu informanteista, joiden ikä ja sukupuoli vastaavat koehenkilöitä. Nosu-aineiston kokonaissanemäärä on 8 262 sanetta ja verrokkiryhmän 5 985 sanetta. Haastattelujen tueksi pyysin norjansuomalaisten informanttien äitejä (N = 4) vastaamaan sähköpostitse muutamaa kysymykseen, jotka liittyivät esimerkiksi nuorten kielelliseen kehitykseen ja päivähoitoon.

Tutkimus on luonteeltaan poikittaistutkimus ja käyttöpohjaisen lähestymistavan mukainen, sillä empiirinen materiaali pohjautuu aitoihin tallennettuihin haastatteluihin. Tiettyihin ikävuosiin keskittymisen sijasta vertaan samanlaisessa tilanteessa olevia yksilöitä toisiinsa (ks. Lappalainen 2001: 76). Kieli kehittyy iän myötä, mutta modaaliverbikonstruktioiden voidaan kuitenkin katsoa olevan sellaisia kielen perusilmiöitä, että ne ovat kouluikään mennessä jo hallussa (vrt. Paavola 2008; ks. myös Antola 2014). Tarkastelen aineistoa kvalitatiivisesti analysoimalla siinä esiintyviä riittävyyden verbejä.

4.1 Haastattelujen toteutus ja aineiston käsittely

Tein haastattelut suomen kielellä syksyllä 2016, ja niiden kesto oli 17–35 minuuttia. Kukaan informanteista ei vaikuttanut ujostelevan tai ahdistuvan suomen puhumisesta haastattelussa eikä muutenkaan ilmaissut, ettei käyttäisi kieltä mielellään esimerkiksi riittämättömän kielitaidon vuoksi (vrt. Bolonyai 2000; Montrul 2016; Sevinç & Dewaele 2016). Haastatteluissa nuorilta kysyttiin harrastuksista, kaksi- ja monikielisydestä, kielen valinnasta eri domeeneilla (koti, yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin Suomessa, viestintävälineiden käyttö, lukeminen ja kirjoittaminen), asumisesta Norjassa, lomamatkoista Suomeen ja näiden matkojen merkityksestä heille sekä tulevaisuuden suunnitelmista. Kaikille informanteille esitettiin samat kysymykset, mutta ne saattoivat olla eri muodossa ja eri järjestyksessä riippuen siitä, miten haastattelu eteni. Haastattelujen kuluessa en kertonut heille tarkalleen, mitä tutkin. Päädyin keräämään aineiston suullisesti siksi, että tiedän monilla norjansuomalaisilla nuorilla olevan suomen kielen kirjoittamiseen liittyviä vaikeuksia. Tämä johtuu siitä, että he eivät ole saaneet suomen kielen opetusta koulussa (vrt. Boon & Polinsky 2014). Vapaa suullinen tuotos antaa hyvän kokonaiskuvan informanttien kielitaidosta, sillä puhujien pitää aktivoida kielitaitonsa kaikki osakomponentit aikapaineen alaisena (Schmid 2011: 187).

Haastattelut tallennettiin Audacity-ohjelmalla, joka soveltui tähän tarkoitukseen hyvin. Litteroin aineiston ortografisesti.² Litteroinnin jälkeen siirsin kaikki informant-

2. Lisäksi merkitsin informanttien pitämät tauot: / normaali tauko ja // pitkä tauko. Epäröinnin merkitsin kolmella pisteellä (...).

tien tuottamat modaaliverbiesiintymät Excel-taulukkoon. Analysoin myös haastattelujen sisältöä, jolloin sain tietoa informanttien kielenkäyttöaktiivisuudesta eri domeeneilla.

Aineiston analyysissa nojaudun suomen kielen tieteellisiin kuvauksiin, varsinkin *Ison suomen kielioppiin* (VISK). Vertaan omaa aineistoani myös Niirasen (2008, 2010) tuloksiin modaaliverbien käytöstä suullisissa tilanteissa. Koska modaaliverbien käytöstä puhekielessä on varsin vähän aiempaa tutkimusta, käytän vertailukohtana myös tuloksia, jotka perustuvat suomen kielen oppijoilta kerättyihin kirjallisiin tuotoksiin (Puro 2002; Paavola 2008; Honko 2013; Seppälä 2013; Ivaska 2014a, 2014b; Haltia 2015).

4.2 Informantit

Taulukkoon 1 olen koonnut taustatietoja informanteista. Norjansuomalaisissa informanteissa (nosu) tyttöjä ja poikia on yhtä monta, ja he ovat iältään 12–23-vuotiaita. Informantit 2 ja 3 sekä 4 ja 5 ovat sisaruksia. Informantti 1 muutti Norjaan 8-vuotiaana, informantti 2 noin vuoden ikäisenä ja informantti 6 puolestaan 4-vuotiaana. Kolme muuta informanttia ovat syntyneet ja kasvaneet Norjassa. Kaikki nuoret ovat oppineet suomen ensikielensä, mutta he eivät ole saaneet koulussa suomen kielen opetusta lukuun ottamatta informanttia 6, joka siirtyi kotihoidosta suoraan ensimmäiselle luokalle kouluun eikä osannut sanottavasti norjaa ennen koulun aloittamista. Hän sai suomen kielen opetusta kahden ensimmäisen kouluvuoden ajan. Kukaan informanteista ei ole käynyt Oslon seudun Suomi-koulua.

Taulukko 1.

Taustatietoja norjansuomalaisista (nosu) informanteista.

Informantti (sukupuoli)	Ikä	Norjassa asuttu aika	Kotikieli	Päivähoito	Saanut suomen kielen opetusta	Vahvin kieli oman arvion mukaan
nosu 1 (tyttö)	13;7	5 v	suomea äidin ja sisarusten kanssa, isän kanssa ruotsia	Suomenkieliseen päivähoitoon 1-vuotiaana (yksi vuosi), jonka jälkeen ruotsinkielinen päiväkotikieli, esi-koulu ja ensimmäinen kouluvuosi; tämän jälkeen norjalaiseen kouluun.	ei	englanti
nosu 2 (tyttö)	15;10	14 v	suomi	3-vuotiaana norjankieliseen päivähoitoon, jossa kouluikänsä asti (Norjassa koulu aloitetaan 6-vuotiaana).	ei	suomi ja norja yhtä vahvoja

nosu 3 (poika)	11;7	koko ikä	suomi	3-vuotiaana norjankieliseen päivähoitoon, jossa kouluikänsä asti.	ei	norja
nosu 4 (tyttö)	12;7	koko ikä	suomi	Norjankieliseen päivähoitoon 2,5-vuotiaana, sitä ennen kotona äidin / suomenkielisen hoitajan kanssa.	ei	norja
nosu 5 (poika)	14;6	koko ikä	suomi	Norjankieliseen päivähoitoon 2,5-vuotiaana, sitä ennen kotona äidin / suomenkielisen hoitajan kanssa.	ei	norja
nosu 6 (poika)	23;7	19 v	vanhempien kanssa suomea, siskon kanssa suomea ja norjaa	Kotihoidossa kouluikänsä asti.	2 v	englanti

Informanttien molemmat vanhemmat ovat muuttaneet aikuisiässä Suomesta Norjaan, ja he puhuvat suomea mutta osaavat myös norjaa. Tutkittavani eroavat näin Niirasen (2008, 2010) informanteista, joilla oli suomenkielinen äiti ja norjankielinen isä. Perheet asuvat alueilla, joilla on pääasiassa norjalaisia eikä muita suomalaisia asu aivan lähistöllä. Perheet eivät ole tehneet selvää päätöstä, jäävätkö ne pysyvästi Norjaan vai muuttavatko jossain vaiheessa takaisin Suomeen. Haastattelun aikaan ne olivat asuneet Norjassa 5–19 vuotta. Kaikille vanhemmille oli tärkeää, että lasten ensikieli säilyy valtakielen rinnalla.

Haastatteluissa informanteilta tiedusteltiin muun muassa sitä, kuinka paljon he arvioivat käyttävänsä suomea päivittäin, mitä kieltä he käyttävät perheen ollessa yhdessä, millä kielellä he lähettävät tekstiviestejä, miten ja kuinka usein he pitävät yhteyttä suomalaisiin sukulaisiinsa ja ystäviinsä ja onko heillä suomenkielisiä ystäviä Norjassa. Vastusten perusteella suomen kielen päivittäinen käyttö rajoittuu ensisijaisesti kotiin ja kielenkäyttöön oman perheen kanssa. Perheiden kielistrategiana on ollut, että kotona puhutaan suomea.³ Lisäksi vanhemmat ja lapset puhuvat suomea keskenään, kun he ovat kodin ulkopuolella, esimerkiksi kaupassa ja harrastuksissa (vrt. Niiranen 2008). Sisarustensa kanssa kaikki muut paitsi nosu 6 puhuvat suomea. Haastattelun aikaan informantti 6 asui eri paikkakunnalla kuin vanhempansa ja sisarensa, eikä hän käyttänyt suomen kieltä yhtä aktiivisesti kuin muut. Suomen kielen kirjoittamisen taidot vaihtelevat huomattavasti eri informanteilla, mutta kaikki kertoivat kirjoittavansa kuitenkin muistilappuja ja teksti-

3. Poikkeuksena tästä on nosu 1, joka puhuu ruotsia suomenruotsalaisen isänsä kanssa.

viestejä perheenjäsenilleen suomeksi. Ainoastaan nosu 2 kertoi kirjoittavansa säännöllisesti suomeksi muutaman läheisen serkkunsa ja ystävänsä kanssa.

Kaikilla nuorilla on Suomessa ainakin yksi isovanhempi, serkkuja ja samanikäisiä ystäviä, joihin he pitävät säännöllisesti yhteyttä esimerkiksi Skypellä ja WhatsAppilla. Aktiivisimmin kontakteja Suomeen päin on informanteilla 1 ja 2 ja vähiten informantilla 6. Kaikki perheet käyvät Suomessa vähintään kerran vuodessa, ja useimmat perheet viettävät siellä 3–4 viikkoa kesällä ja usein myös muita lomia. Nuorilla ei ole läheisiä suomenkielisiä ystäviä Norjassa. Informantilla 4 on koulukaveri, joka osaa vähän suomea, mutta he puhuvat keskenään lähes aina norjaa, paitsi jos haluavat kiusoitella muita ”salakielellään”. Informanttien 2 ja 3 sekä 4 ja 5 perheet ovat tekemisissä keskenään, ja nuoret puhuvat tavatessaan suomea.

Monipuolinen kielellinen syötös on välttämätöntä kielen kehitykselle, kuten aiemmissa tutkimuksissa on tullut esiin (ks. esim. Halmari 2005; Tigert 2017). Informanteilta kysyttiin, kuinka usein he seuraavat suomenkielisiä televisio- tai nettiohjelmia, lukevat lehtiä tai kirjoja suomeksi tai kuuntelevat radiota tai musiikkia suomen kielellä. Kaikki kertoivat katsoneensa lapsena paljon suomenkielisiä videoita, mutta haastatteluhetkellä he mainitsivat seuraavansa toisinaan suomeksi televisio-ohjelmia ja uutisia, koska kotona on mahdollisuus katsoa suomenkielisiä kanavia. Kukaan ei ilmoittanut kuuntelevansa suomeksi radio-ohjelmia, eikä suomenkielinen musiikkikaan juuri kiinnostanut. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että lapsille lukeminen varhaislapsuudessa on olennaista suullisen kielitaidon kehitykselle, mutta se antaa myös pohjan kirjallisuudelle (Nzai, Feng & Ekiaka-Oblazamengo 2013; Nissilä 2015; Tigert 2017). Lapsuudessa informanteille oli luettu paljon suomeksi, ja myöhemmin kotiin oli tilattu muun muassa *Aku Ankka* -lehteä. Haastatteluhetkellä useimmat kokivat suomen kielellä lukemisen työlääksi. Suomenkielisiä lehtiä luettiin silloin tällöin netissä, mutta ainoastaan informantit 2 ja 3 ilmoittivat lukevansa säännöllisesti suomeksi kirjoja vapaaajalla. Informantti 2 oli saanut luvan lukea äidinkielen tunnilla suomenkielisiä kirjoja norjankielisten tilalla.

Haastattelujen pohjalta saa sen kuvan, että nuoret käyttävät mielellään suomea, mutta käyttömahdollisuudet rajoittuvat lähinnä perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen sekä kahden informantin osalta myös suomenkielisten kirjojen lukemiseen. Suomen kieli on mukana päivittäisessä kielenkäytössä huomattavasti vähemmän kuin norja. Samansuuntaisia tuloksia tuli esiin myös Niirasen (2008) tutkimuksessa, joskin hänen tutkimansa kaksikieliset informantit kuuntelivat myös suomenkielisiä radio-ohjelmia ja suomenkielistä musiikkia. Suomen kielellä lukeminen taas rajoittui hänen informanteiltaan lähinnä sanoma- ja aikakauslehtiin. Oslon seudun suomenkielisillä nuorilla ei ole omakielisiä harrastusmahdollisuuksia, joiden yhteydessä he voisivat tavata muita suomea puhuvia nuoria (vrt. Aalto 2015; toisen polven kanadansuomalaisista Malinen 2016). Useimmat informantit tiedostivat itse suomen kielen ylläpidon vaikeuden ja kaipaivat lähistölle samanikäisiä suomea puhuvia ystäviä, joiden kanssa he voisivat puida arjen asioita suomeksi.

Toiskielisessä ympäristössä kasvaneille on tyypillistä, että koulukielestä tulee dominoiva kieli ja kehitys ensikielessä pysähtyy. Ainoastaan nosu 2 katsoi, että suomen ja norja kieli ovat hänellä yhtä vahvoja kieliä, kun taas informanteille 3, 4 ja 5 norjan

on vahvin. Informantit 1 ja 6 poikkeavat neljästä muusta haastateltavasta, sillä he kokevat englannin vahvimaksi kielekseen, ja heitä voidaan pitää selvästi monikielisinä. Nosu 1:n koulukieli on vaihtunut useampaan kertaan, ja haastatteluhetkellä hän kävi englanninkielistä koulua. Nosu 6 on käynyt 12-vuotisen norjankielisen koulun mutta opiskeli parhaillaan englanninkielisessä ohjelmassa kotipaikkakuntansa ulkopuolella. Hän käyttää paljon englantia päivittäin eri yhteyksissä, ja suomen kielen käyttö rajoittuu yhteydenpitoon vanhempien kanssa. Informantit 1 ja 6 käyttävät päivittäin enemmän englantia kuin suomea ja norjaa, jolloin suomen kielelle jää hyvin vähän tilaa syötöksen ja tuotoksen muodossa.

5 Riittävyyden verbit norjansuomalaisilla nuorilla

Poimin haastatteluista kaikki modaaliverbikonstruktiot, jotka ilmaisevat mahdollisuutta ja välttämättömyyttä, sekä verbiketjun kaltaiset konstruktiot, jotka voidaan käsittää laajemmin modaaliksi tahdon ja aikeen ilmauksiksi eli niin sanotut intentionaaliset verbit, esimerkiksi *haluta*, *aikoa*, *yrittää* (Ivaska 2014a). Haastatteluissa nosu-informantit tuottivat yhteensä 122 modaaliverbiketjua ja verrokkiryhmä (susut) 88 esiintymää. Yleisimmin käytetyt modaaliverbit nosu-informanteilla olivat *haluta* (N = 25), *pitää* (N = 24), *voida* (N = 23) ja *pystyä* (N = 12) sekä susuilla *haluta* (N = 21), *voida* (N = 15), *saada* (N = 13) ja *pitää* (N = 10).

Ensikielessä tyypillisimmät modaalisuuden ilmaisemisen tavat omaksutaan yleensä jo melko varhaisessa vaiheessa (Antola 2014; Ivaska 2014b). Eri kielissä modaalisuuden oppiminen vaihtelee kuitenkin myös ensikielen puhujilla, ja merkityserot hallitaan vasta 5–6 vuoden iässä (ks. tarkemmin Tomasello 2003: 224–226). Myös toisessa kielessä joitakin modaalisuuden ilmauksia (*voida*, *saada* ja *päästä*) käytetään jo taitotasolla A1 (Paavola 2008). Aiemmat tutkimukset modaalikonstruktioiden käytöstä (Niiranen 2010; Seilonen 2013) ovat osoittaneet, että niin äidinkielisten puhujat kuin kielenoppijat käyttävät useimmiten juuri kielen frekventeimpiä modaaliverbejä, mikä myös todentuu tässä tutkimuksessa.

Taulukoissa 2–3 esitetään aineistossa esiintyvät mahdollisuuden ja riittävyyden verbit. Näiden verbien osuus kaikista modaaliverbeistä on nosu-aineistossa 41 % (50/122) ja susuilla 36 % (32/88). Taulukosta 2 käy ilmi esimerkiksi se, että frekventein mahdollisuutta ilmaiseva verbi nosuilla on *voida* (N = 23). Se on suomen kielessä hyvin yleismerkityksinen ja monikäyttöinen verbi (Flint 1980: 63), sillä sitä voidaan käyttää niin dynaamisen, deonttisen kuin episteemisenkin mahdollisuuden ilmaisemiseen (VISK § 1566). *Voida* on väljästi episteeminen, eikä sillä ilmaistu mahdollisuus ole välttämättä eristettävissä dynaamisesta (VISK § 1571). *Voida*-verbiä käytetään usein silloinkin, kun jokin toinen verbi olisi osuvampi (Haltia 2015; ks. myös Ivaska 2014b). Useissa muissakin kielissä on *voida*-verbiä vastaava yleinen mahdollisuutta ilmaiseva verbi, ja siksi *voida*-verbin käyttö ehkä koetaan tutuksi ja turvalliseksi myös suomessa. *Voida*-verbin yleisyys näkyy myös aiemmissa tutkimuksissa. Hakulisen ja Sorjosen (1989) eri murrealueilta kotoisin olevien aikuisten (N = 16) keskusteluissa *voida*-verbi on niin ikään yleisin ja kattaa kolmanneksen aineiston kaikista modaaliverbiesiintymistä. Niirasen (2008: 198–199) ai-

neistossa *voida*-verbi esiintyy suullisissa tehtävissä kaikilla kaksikielisillä informanteilla muttei luokkahuoneoppijoilla. Paavolan (2008: 49) oppijankielen kirjoitustehtäviin perustuvissa tuloksissa *voida*-verbin osuus yksittäisistä modaaliketjuista on suurin kaikilla taitotasoilla (A1–C2) mutta pienenee alimmalta ylimmälle (vrt. Seilonen 2013: 103). Kirjallisissa tuotoksissa *voida*-verbin osuus on tätäkin suurempi, sillä Ivaskan (2014a: 188) tutkimissa tenttivastauksissa *voida*-verbi kattaa 75 % kaikista mahdollisuuden ilmauksista ensikielisten aineistossa.

Taulukko 2.

Nosu-informanttien mahdollisuuden ja riittävyyden verbit aineistossa.

	nosu 1	nosu 2	nosu 3	nosu 4	nosu 5	nosu 6	Yhteensä
<i>voida</i>	5	7	3		2	6	23
<i>pystyä</i>	1	2	2		7		12
<i>päästä</i>		5	1			2	8
<i>osata</i>	2		1			1	4
<i>jaksaa</i>							–
<i>ehtiä</i>	1						1
<i>mahtaa</i>							–
<i>viitsiä</i>						1	1
<i>taitaa</i>		1					1
<i>saattaa</i>							–
Yhteensä	9	15	7	–	9	10	50

Taulukko 3.

Susu-informanttien mahdollisuuden ja riittävyyden verbit aineistossa.

	susu 1	susu 2	susu 3	susu 4	susu 5	susu 6	Yhteensä
<i>voida</i>	1	6	4		1	3	15
<i>pystyä</i>							–
<i>päästä</i>				1	5	1	7
<i>osata</i>	1		1			1	3
<i>jaksaa</i>	1				1		2
<i>ehtiä</i>		1					1
<i>mahtaa</i>		1					1
<i>viitsiä</i>						1	1
<i>taitaa</i>							–
<i>saattaa</i>	1	1					2
Yhteensä	4	9	5	1	7	6	32

Yleistulkintaisen *voida*-verbin lisäksi suomen kielessä on muita voimista ilmaisevia mahdollisuuden verbejä, joilla on spesifimpi merkitys (VISK § 1567). Lähimerkityksistä mahdollisuutta ilmaisevista *taitaa*- ja *saattaa*-verbeistä ensimmäinen esiintyy vain kerran nosu-aineistossa ja jälkimmäinen puolestaan kahdesti susu-aineistossa. Verbit ovat tulkinnaltaan pääasiallisesti episteemisiä, ja niitä käytetään asiantilan todennäköisyyden arviointiin (VISK § 1572). *Saattaa* on suomen kielen kolmanneksi yleisin mahdollisuutta ilmaiseva modaaliverbi (Saukkonen, Haijus, Niemikorpi & Sulkala 1979), mutta sitä ei esiinny lainkaan aineistoni norjansuomalaisilla informanteilla. Myös Niirasen (2008: 198–202) kaksikielisistä informanteista vain yksi käytti *saattaa*-verbiä. Paavolan (2008: 49) tutkimuksessa verbi esiintyi oppijoiden teksteissä vain kerran ylimmällä tasolla ja Haltian (2015: 47–49) aineistossa lähinnä C2-tasolla. Sen käyttö näyttääkin yleistyvän kielitaidon kehittyessä. Aineistossa on muutamia esimerkkejä (esim. 1–2), joissa nosu-informantit ilmaisevat mahdollisuutta modaaliverbin sijasta adverbillä *ehkä*. Tämä voi olla vaikutusta norjan kielestä, jossa ei ole suoraa vastinetta *saattaa*-verbille – toisin kuin esimerkiksi englannin kielessä (*may*).

- (1) Mä ajattelin tota et mä *katon* tänään *ehkä* filmin. (nosu 4)
- (2) Saa nähdä / tai *lähtee ehkä* jossakin vaihees uudestaan puoleks vuodeks vaihtoppilaaks johonki maahan. (nosu 6)

Myös *taitaa*-verbi on käyttöalueeltaan rajatumpi kuin *voida*, ja *taitaa*-verbille tyypillisissä konteksteissa käytetään usein *luulla*-verbiä (esim. *luulen että*) tai adverbijä *ehkä* ja *todennäköisesti*. *Taitaa*-verbiä käytetään tyypillisesti väitelauseessa. Se merkitsee lauseen päätelmäksi, kun kyse on evidentialisesta merkityksestä. Samassa yhteydessä esitetään usein päätelmän peruste (VISK § 1572). *Taitaa* esiintyy vain kerran nosu-aineistossa, kun informantti 2 pohtii, miksi suomenkielinen jouluhartaus tuntuu kotoisammalta (esim. 3). Tässä tapauksessa evidenssi perustuu puhujan omaan havaintoon (VISK § 1557). Verbi on harvinainen myös Niirasen (2008: 198–202) aineistossa, jossa ainoastaan yksi informantti käytti sitä. *Taitaa*-verbin käyttö näyttäisikin olevan merkki rikkaasta modaaliverbivarastosta.

- (3) Me käytiin suomalaisessa joulukirkossa ja mä huomasin / että mä tykkäsin siitä paljon / paljon enemmän mutta siinä *taitaa olla...* osana sekin / että ne puhuu suomea siellä. (nosu 2)

Norjan kielessä modaaliverbejä on vähemmän kuin suomessa, ja niillä on laajempi käyttöala (ks. esim. Eide 2005). Esimerkiksi verbi *kunne* merkitsee suomeksi sekä 'osata' että 'voida'. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että *osata* on *voida*-verbin ohella sellainen verbi, jota oppijat käyttävät jo varsin varhaisessa vaiheessa, ja se on yleinen kaikilla taitotasolla johtuen ehkä siitä, että verbillä on laajempi käyttöala kuin muilla riittävyden verbeillä (Haltia 2015). Nosu-aineistossa *osata*-verbi esiintyy neljä kertaa verbiketjuissa indikatiivin preesensissä. Sitä esiintyy kielteisessä muodossa ja nolla-personassa, mikä on tyypillistä riittämättömyyden verbeille. *Osata*-verbiin liittyy

psykykinen edellytys: joku tietää, miten jotakin tehdään tai miten on mahdollista tehdä jotakin. Tekijän kyvyistä riippuvaa dynaamista mahdollisuutta ilmaisevan *osata*-verbin käyttö tulee esiin esimerkeissä 4–7, joissa keskustellaan kielten osaamisesta.

- (4) Helsingissä / Helsingissä moni / niinku todella moni puhuu ruotsia / mut meidän // Savonlinnas on meiän sukulaisii / niin *ei ne osaa puhua*. (nosu 1)
- (5) Mä kysyin tänään koulus / kuinka monta kieltä te *osaatte puhua* / niin moni *osas* kahta. (nosu 1)
- (6) Mä *osaan puhua* aika hyvin mun luokkakavereihin verrattuna englantia. (nosu 3)
- (7) Se tulee olemaan kivaa // ehkä haastavaa / muttei se ole vielä alkanu / niin *ei ihan osaa sanoa*. (nosu 6)

Osata-verbi esiintyy useamman kerran myös ilman infinitiiviä, vaikka infinitiivi luontaisesti liittyy siihen; infinitiivi saatetaan jättää pois, koska sen ilmaisema toiminta on asiayhteydestä selvä (Flint 1980: 86). Norjan kielessä, toisin kuin esimerkiksi ruotsissa, *kunne*-apuverbiin voi liittyä myös substantiivilauseke ilman infinitiiviä samoin kuin suomessa, esimerkiksi *osaan monia kieliä vs. jeg kan mange språk* (Eide 2005: 32; ks. myös VISK § 469).

Nosu-informanteilla tavallisin dynaamisuutta ilmaiseva riittävyiden verbi on *pystyä* (N = 12). Se ilmaisee, että jonkun on mahdollista tehdä jotakin, koska hänellä on riittävä määrä fyysistä tai psyykkistä kykyä kyseessä olevan tehtävän suorittamiseen (Flint 1980: 61, 87). *Pystyä* ja *voida* ovat joissakin yhteyksissä melko samamerkityksisiä, mutta niiden käytössä on myös eroa. *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan *pystyä* ilmaisee ainoastaan dynaamista mahdollisuutta ('olla kykenevä'), mikä helpottaa sen käyttöä. Norjan kielessä verbille ei ole vastinetta, vaan vastaavaa merkitystä ilmaistaan *kunne*-verbillä. *Pystyä*-verbi esiintyy 12 kertaa nosu-aineistossa mutta ei lainkaan susuilla. Tämä on varsin yllättävää, sillä verbi on viime vuosina ollut puhekielessä varsin yleinen persoonissa taipumattomana ja merkityksessä 'viitsiä' tai 'haluta' ainakin sanonnassa *ei pysty*, esimerkiksi – *Voisitko viedä roskat? – Ei pysty*.

Nosu-informantti 5 käytti *pystyä*-verbiä viisi kertaa, kun taas informanteilla 4 ja 6 ei ole yhtään esiintymää. Verbi esiintyi aineistossa myönteisenä indikatiivin presensissä ja perfektissä (esim. 8–11). Niirasen (2008: 198–199) aineistossa *pystyä*-verbiä ei esiinny lainkaan, mutta Seilosen (2013: 106–107, 129) oppijansuomea koskevassa tutkimuksessa verbi alkoi esiintyä aikuisilla jo A1-tasolla ja se oli yleisimmin käytettyjen modaaliverbien joukossa, kun taas yläkouluikäisillä se esiintyi vain kerran ja silloinkin vasta B1-tasolla. Haltian (2015: 44–45) tutkimuksessa *pystyä*-verbi vakiinnutti paikansa oppijansuomessa taitotasolla C1 *voida*-verbin kustannuksella. Vaikka *pystyä*-verbi on merkitykseltään ja käyttöalaltaan rajatumpi kuin *voida* (VISK § 1567; Seilonen 2013: 127), se on kuitenkin hyvin tavallinen puhe- ja yleiskielessä. Seuraavissa esimerkeissä informantit pohtivat suomen kielen ylläpitoa toiskielisessä ympäristössä, ja verbin merkityksessä korostuvat psyykkiset edellytykset.

- (8) No / siis mun kaverit Suomessa / *pystyn puhumaan* suomee niitten kanssa. (nosu 1)
- (9) Sinänsä sitä on vähän vaikeeta ylläpitää / mutta kumminki mulla on kontakteja suomalaisiin kavereihin / ja sillä tavalla // mä *pystyn* tavallaan *pitämään* sitä vähän yllä. (nosu 2)
- (10) Ku meill on ollut tyyliin / meiän pitää lukea kirjaa ja kirjoittaa siitä analyysi/ mutta lainaukset ja tällaset pitää olla suoraan norjaksi siitä kirjasta / sillä tavalla mä *oon* tavallaan *pystynyt yhdistämään* nää kaks / ja se on mun mielestä kumminki ollut tosi mukavaa. (nosu 2)
- (11) Kato ku / me ollaan asuttu täällä Norjassa / nii sit mä *pystyn* aina *keskittymään* siihen norjaan / en mä sitä suomee sillee harjoittele / muuta ku mä puhun sitä kotona. (nosu 5)

Pystyä-verbi on rakenteeltaan kompleksinen, sillä se saa MA-infinitiivin. Puhekielessä MA-infinitiivin rinnalle on viime vuosina kuitenkin yleistynyt A-infinitiivi (Kuparinen 2018: 29). Myös joissakin suomen murteissa *pystyä*-verbin yhteydessä esiintyy A-infinitiivi (Seilonen 2013: 107; VISK § 470). Suomi 24 virkkeet -korpuksen keskusteluaineistosta poimitusta otoksesta löytyikin 159 osumaa hakulausekkeella ”pystyy tehdä”. Lyhyen infinitiivin yleistyminen saattaa johtaa suomessa kohti yhden yleisinfinitiivin systeemiä indoeurooppalaisten kielten tapaan (Kuparinen 2018).

Modaaliverbikonstruktiot ovat varastoituna osittain vakiintuneen muotoisena puhujan kognitioon. Idiomiperiaatteen mukaisesti tietyt valinnat ovat toisia todennäköisempiä eli idiomaattisempia (Sinclair 1991: 109–115). Ohjaavana tekijänä ovat aiemmin koetut kielelliset ilmaukset ja niiden yleisyydet (Ivaska 2014a). Erityisesti alkuvaiheessa kielenoppijat turvautuvat analogiaan puutteellisen kielitaidon takia ja yleistävät vääriinkin yhteyksiin kohdekielen tiettyjä konstruktioita. He käyttävät A-infinitiiviä silloinkin, kun tarvittaisiin MA-infinitiiviä (Seppälä 2013). Myös toiskielisessä ympäristössä elävien ulkosuomalaisten nuorten kielessä esiintyy variaatiota, tilanteista ja kielellisen kontekstin mukaista vaihtelua, jolloin idiomaattisia ja epäidiomaattisia ilmauksia esiintyy rinnakkain (Tuomela 2001). He saattavat myös turvautua A-infinitiivin, joka on yleisyytensä vuoksi tutumpi (*osaan skeitata, voimme tehdä*). Tämä on voinut olla analogisena mallina *pystyä*-verbin käytölle esimerkissä 12.

- (12) Mut mä... yritän tehdä ne molempien viikon läksyt niin nopeesti kun mä vaan saan ne / nii toisen viikon *pystyy käyttämään* vapaa-aikaan // no se on varan vuoksi jos on joku koe vaikka / niin silloin *pystyy* vaikka *keskittymään* siihen kokeeseen eikä läksyihin / sillo ne *pystyy tehdä* läksyt kahdelle viikolle... jos sä et oo tehny läksyjä viikolla / sun *pystyy tehdä* niitä viikonloppuna mut / niin silloin viikolla *pystyy* vaikka *keskittymään* siihen kokeeseen eikä läksyihin (nosu 5)

Myös siirtovaikutus puhujan vahvemmassa kielestä norjasta on saattanut vaikuttaa infinitiivin valintaan, sillä norjan kielen infinitiivi on ”lyhyt” (*kan være*). Kielikontaktitilanteessa on tavallista, että dominova kieli heijastuu ensikielen rakenteisiin. Kieli, jolla on kompleksinen morfologia, mitä todennäköisemmin pyrkii yksinkertaistumaan. Kompleksiset muodot eivät nimittäin vahvistu päivittäisessä käytössä, koska syötöksen ja tuotoksen määrä on rajallinen (Halmari 2005). Kaksikielisillä amerikansuomalaisilla nuorilla esiintyi suomen kielen suullisessa tuotoksessa niin ikään yksinkertaista A-infinitiiviä MA-infinitiivin tilalla, minkä voi tulkita englannin kielen vaikutukseksi (mts. 417). Näin ollen rakenteellista siirtovaikutusta ei voida poissulkea tässäkään tutkimuksessa, vaikka sen todentaminen onkin vaikeaa (Niiranen 2010; ks. myös Alantie, Korpjajaakko-Huuhka & Rantala 2017; Moro & Irizarri van Suchtelen 2017).

Kompleksisen *pystyä*-verbin variaatiota on myös informantilla 3, joka käyttää MA-infinitiiviä ilman MA-tunnusta (ns. lyhyt MA-infinitiivi) esimerkeissä 13–14 (vrt. Halmari 2005; Kuparinen 2018; ks. myös Ylikoski 2005). Tällainen *pystyy tekeen* -tyyppinen rakenne näyttää olevan melko yleinen esimerkiksi Suomi 24 -keskusteluaineistossa: hakulausekkeella ”pystyy tekeen” löytyi 312 osumaa. Piiparinen-Rintaluoma (2001) havaitsi ruotsinkielisten suomalaisnuorten suomea koskevassa tutkimuksessaan, että mitä parempi nuorten suomen kielen taito oli, sitä enemmän heidän puhekielisyytensä muistutti samanikäisten suomenkielisten puhekielisyyttä. Ne, joiden suomen kielen taito oli heikko, käyttivät enemmän standardin mukaisia piirteitä. *Pystyy tekeen* -tyyppisen rakenteen käyttö näyttäisikin olevan merkki informantin kontakteista suomen puhekieleen ja hyvästä suomen kielen taidosta.

(13) No ainaki sillai // jos joku on hädässä / nii mä *pystyn* sen *pelastaan*. (nosu 3)

(14) Just sen jälkeen mä sairastuin ja *ei* siinä paljon *pysty tekeen*. (nosu 3)

Suomea äidinkielenään puhuvalla ei ole vaikeuksia valita asiayhteyden sopivaa modaaliverbiä, mutta sen sijaan oppijankielessä on varsin tavallista alemmilla taitotasoilla, että verbin valinta ei ole kohdekielen mukaista ja joitakin verbejä saatetaan käyttää liikaa (Seppälä 2013). Koska norjansuomalaisien nuorten ensikielen käyttömahdollisuudet ovat rajalliset, ei ole myöskään yllättävää, että heillä saattaa ilmetä tällaisia ongelmia. *Pystyä*-verbin käyttö esimerkissä 15 ei ole täysin suomen kielen mukaista vaan kuulostaa vieraalta. *Pystyä* vaatii yleiskielessä henkilösubjektin, joten sen tilalla olisi tässä tapauksessa luontevampaa käyttää jotakin muuta verbiä. *Pystyä*-verbin yhteydessä esiintyy kuitenkin toisinaan eloton subjekti, kun puhutaan teräaseista ja työkaluista, esimerkiksi *tämä puukko pystyy puuhun* (Flint 1980: 88). Vastaavanlaista käyttöä on puhekielessä yleisemminkin, ja tämä on saattanut vaikuttaa puhujan verbin valintaan.

(15) Hmm... en mä ihan oikee tiää / mut norja / norja *pystyy olemaan* aika vahva kieli mulla. (nosu 5)

Päästä-verbi esiintyy aineistossani kolmella nosu-informantilla, joista nosu 2 käyttää sitä peräti viisi kertaa. Verbi esiintyy ainoastaan preesensissä ja kaksi kertaa kielto-

muodossa (esim. 16 ja 20). *Päästä*-verbiin liittyy kolme kertaa *käydä*-verbi, ja myös muut liikettä ilmaisevat verbit ovat tavallisia sen yhteydessä (vrt. Flint 1980: 76). *Päästä*-verbi on erittäin tavallinen suomen kielessä. Siihen liittyy paikkaehto, jonka ei tarvitse olla konkreettinen, vaan kyseessä voi olla myös tilanteessa tapahtuva muutos (mts. 73). Verbi ilmaisee, että olosuhteet muodostavat esteen, jonka vuoksi jotakin ei ole mahdollista tehdä (mts. 44). Suomen kielessä *päästä*-verbi esiintyy monissa eri konteksteissa ja eri tyyeissä (mts. 12). Norjan kielessä sille ei ole suoraa vastinetta, vaan sen merkitystä ilmaistaisiin tässäkin tapauksessa *kunne*-verbillä tai rakenteella *være mulig å gjøre noe*.

Päästä-verbi esiintyy aiemmissa tutkimuksissa satunnaisesti ja lähinnä niillä oppijoilla, joiden kielenkäyttö edustaa ylempiä taitotasoja (Haltia 2015: 46; Seilonen 2013: 104), mutta Paavolan (2008: 49) aineistossa kuitenkin jo muutaman kerran alkeistason oppijoilla. Niirasen (2008: 202–203) tutkimusaineistossa verbi ei esiinny lainkaan suullisissa tuotoksissa mutta yhdellä informantilla kirjallisessa materiaalissa.

Kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi, *päästä*-verbillä voidaan ilmaista liikkumista pisteestä toiseen (Flint 1980: 115). Esimerkissä informantti kertoo, miten hän eroaa norjalaisista luokkatovereistaan, jotka pääsevät tapaamaan usein sukulaisiaan – toisin kuin hän itse. Paikkaolosuhteet muodostavat siis esteen, jonka vuoksi haastaltava ei pysty tapaamaan omia isovanhempiaan yhtä usein (vrt. mts. 44).

- (16) Mun kaverit *pääsee käymään* viikonloppuisin isovanhemmilla / tai *pääsee käymään* hytellä (= mökillä) / mut *eihän me päästä käymään* mökillä sillä tavoin. (nosu 2)

Esimerkeissä 17 ja 18 sisarukset puhuvat suvun mökistä ja sinne kokoontuvasta joukosta. He käyttävät samaa rakennetta *pääsee tulemaan*. Nosu 3:n käyttämässä kontekstissa (esim. 18) verbivalinta ei ole kovin luonteva. Jokin toinen samaan merkitysryhmään kuuluva verbi, kuten *mahtua* tai *voida*, olisi tässä sopivampi. *Mahtua*-verbi on kuitenkin frekvenssiltään harvinaisempi eikä ehkä tuttu informantille.

- (17) Me yritetään sopia ne mökkiviikot sillee / että mahdollisimman moni *pääsee tulemaan*. (nosu 2)
- (18) Nii... se on niin erilainen muista mökeistä / kun se on nii iso / ja sinne *pääsee tulemaan* monta. (nosu 3)

Informantti 6 käyttää *päästä*-verbiä haastattelussa kahdesti. Seuraavissa esimerkeissä hän kertoo kokemuksistaan vaihto-oppilaana. Esimerkissä 19 ilmenee *päästä*-verbin merkitys 'päästä paikasta toiseen', kun taas esimerkissä 20 ei ole niinkään kyse konkreettisesta paikasta vaan tilanteesta tapahtuvasta muutoksesta – tietystä asiasta suoriudutaan tiettyjen ehtojen puitteissa (Flint 1980: 73). Tässä tapauksessa informantti voi maksaa yliopistoliikunnan kirjautumismaksun, kun hän saa pankkitunnukset. *Päästä*-verbi esiintyy suomen kielessä usein nollapersoonassa, mikä myös tulee esiin seuraavista esimerkeistä.

- (19) Joo / se on ihan hirveen hieno kaupunki / vähän lättänä nyt mun mielestä / mut *pääsee* helpost *kulkemaan* ympäri. (nosu 6)
- (20) Joo // muttei mull oo viel (maan nimi) pankkikonttoo / nii *ei pääse kirjautumaan* sinne. (nosu 6)

Pystyä ja *päästä* -verbien ohella tutkimusaineistossa on vain muutamia muita riittävyiden verbejä. Nosuilla esiintyvät kerran verbit *ehsiä* ja *viitsiä* sekä *susuilla jaksaa, ehtiä* ja *viitsiä* (ks. taulukoita 2–3 s. 92). Riittävyiden verbit *ehsiä* ja *viitsiä* ovat merkitykseltään eksaktimpia kuin *osata* (Seilonen 2013: 103). Oppijansuomeen keskittyvien tutkimusten perusteella näiden verbien esiintyminen on satunnaista, eikä niiden käyttö kasva tai vähene lineaarisesti siirryttäessä alemmilla taitotasoilla ylemmille (Haltia 2015: 53). Myös Niirasen (2008: 207) tutkimissa suullisissa tuotoksissa verbeistä *jaksaa* ja *ehsiä* oli vain muutama esiintymä.

Riittävyiden verbeistä *jaksaa*, *viitsiä* ja *ehsiä* sisältävät leksikaalisen elementin, joka rajaa merkittävästi verbille sopivia käyttöyhteyksiä. *Jaksaa-* ja *viitsiä-*verbien kohdalla tekemisen mahdollisuus riippuu voimavararesurssista, kun taas aikaelementti rajaa *ehsiä-*verbin käyttöä. Kaikki kolme riittävyiden verbiä ovat luonteeltaan kieltohakuisia (VISK § 1568). Flintin (1980: 119, 138–139) mukaan verbien kieltohakuisuus johtuu siitä, että niiden avulla selitetään usein kykenemättömyyttä suorittaa jokin aiottu tehtävä tai kieltäytymistä pyynnöstä.

*Ehtii-*verbi ilmaisee ajan riittävyiden suhteen jonkin toiminnan mahdollisuuteen. Verbillä on semanttista päällekkäisyyttä *ennättää*, *keritä*, *joutaa* ja *malittaa* -verbien kanssa, ja näiden verbien merkityserot ovat varsin pienet (Flint 1980: 61). Norjan kielessä ei ole suomen *ehsiä-*verbille vastinetta, vaan se käännetään useimmiten rakenteella *få tid til å fullføre noe* (NAOB). Norjassa esiintyy tosin myös verbi *rekke*, mutta sitä käytetään harvemmin. Esimerkki 21 on tilanteesta, jossa informantilta on kysytty, mitä suomalaisuuteen liittyvää hän on kaivannut Norjassa. Apuverbin valinta ei ole aivan luonteva suomen kielen kannalta, ja merkitys jää osittain epäselväksi. Puhuja tarkoittanee, ettei hän jäänyt kaipaamaan mitään erityistä, koska hän oli niin nuori muuttaessaan Norjaan.

- (21) *En mä ehtiny kyl tuntemaan* mitään / ku mä olin niin pieni ku me muutettiin. (nosu 1)

Tässä tapauksessa on vaikea antaa mitään selkeää selitystä, miksi informantti käyttää juuri *ehsiä-*verbiä. Flint (1980: 7) on todennut, että englanninkielisillä suomenoppijoilla on vaikeuksia omaksua riittävyiden verbien välisiä semanttisia eroja, sillä näillä verbeillä ei ole selkeitä käännösvastineita. Informantti 1 puhuu kuitenkin isänsä kanssa ruotsia, ja verbille *ehsiä* on ruotsinkielinen vastine, *hinna*. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että edistyneet toisen kielen oppijat osaavat kieltä laadullisesti hyvin mutta heidän kielelliset valintansa ovat käyttökontekstissaan epätyypillisiä (Ivaska 2014a). Tämän saman voi ajatella koskevan niiden ulkosuomalaisten nuorten kieltä, joiden kielenkäyttömahdollisuudet ovat rajalliset ja jotka eivät saa yhtä paljon syötöstä laadullisesti eivätkä määrällisesti kuin Suomessa asuvat ikätoverinsa (vrt. Halmari 2005).

Viitsiä-verbi on varsin harvinainen aineistossani: se esiintyy vain kerran niin nosu- kuin susu-aineistossa. *Viitsiä* on kieltohakuinen verbi ja suosii nollapersoonaa (VISK § 1611). Sillä ilmaistaan, että jonkin tehtävän suorittamiselle on psykkinen ehto. Se tarkoittaa ensisijaisesti, ettei tekijä vaivaudu tekemään jotakin tai tekee jotakin vastahakoisesti. *Viitsiä*-verbin kielto muodolla voidaan antaa samalla kertaa sekä kielteinen vastaus että sen perustelu tai syy (VISK § 1611). Norjan kielessä on kaksi verbiä, jotka jossain määrin vastaavat *viitsiä*-verbiä, *orke* (voidaan suomentaa myös 'jaksaa') ja *gidde*, joista jälkimmäinen on puhekielisempi. Esimerkissä 22 informantti perustelee, miksi ei laita aamiaista tai ruokaa opiskelija-asunnossaan. Verbi esiintyy usein konkreettisissa, epämuodollisissa arkipäivän tilanteissa (Flint 1980: 12).

- (22) Eikä myöskään ole imurii // niin *ei viitsi* siksikään leipää *leikata* / ku tulee muruja. (nosu 6)

Kielikontaktitilanteissa semanttisten erojen lisäksi syntaksi saattaa poiketa totutusta (ks. esim. Kangassalo 2004, 2009; Baier 2007; Bylund 2008). Haastatteluhetkellä informantti 6 oli opiskelijavaihdossa saksankielisessä maassa ja opiskeli intensiivisesti saksaa. Saksan kielen sanajärjestyksellä saattaa olla vaikutusta siihen, että verbi on lauseen lopussa. Aiemmat tutkimukset (ks. esim. Jarvis & Pavlenko 2008: 21–22) ovat osoittaneet, että myös myöhemmin opitut kielet voivat vaikuttaa ensikielen rakenteisiin. Norjan kielellä ei ole tässä tapauksessa vaikutusta sanajärjestykseen, sillä objekti sijoittuisi verbin jälkeen kuten tyypillisesti suomessakin.

6 Miten informanttien suomen kielen käyttöaktiivisuus heijastuu riittävyyden verbien käyttöön?

Nosu-informantit elävät täysin norjankielisessä ympäristössä lukuun ottamatta kotia. Useimmilla norja on vahvempi kieli kuin suomi, ja kaksi informanttia koki englannin vahvemmaksi kieleksi kuin suomen tai norjan. Riittävyyden verbien käyttö näyttäisi selittyvän ainakin osaksi kielenkäyttöaktiivisuudella eri domeeneilla. Nosu-informantit käyttävät suomea vain muutamien ihmisten kanssa. Kontaktit muihin suomea puhuviin Norjassa ovat vähäiset, mutta yhteydenpito suomalaisiin sukulaisiin ja ystäviin on kuitenkin säännöllistä. Suomen kielen käyttö keskittyykin kaikilla informanteilla perheen pariin. Perheiden kielistrategiana on, että suomen kieltä käytetään paitsi kotona myös kodin ulkopuolella liikuttaessa (vrt. Niiranen 2008: 38,44).

Informantti 2 käyttää muita aktiivisemmin suomen kieltä. Hän lukee suomenkielisiä kirjoja mielellään ja kirjoittaa säännöllisesti suomenkielisille ystävilleen ja muutamalle läheiselle serkulleen. Hän käyttää eniten kompeleksisia modaaliverbikonstruktioita, ja myös riittävyyden verbeissä on enemmän variaatiota kuin muilla informanteilla. Hänellä on motivaatio ylläpitää ja kehittää suomen kielen taitojaan. Haastattelussa hän kertoo aikovansa opiskella lukiossa itsenäisesti suomea vieraan kielen tilalla ja suorittaa myöhemmin suomen kielen ylioppilaskoetta vastaavan kokeen. Informantti 3 on edellisen veli. Tässä perheessä tuetaan vahvasti suomen kielen käyttöä. Kotona on aina luettu paljon

suomeksi, ja nuorilla on mahdollisuus katsoa suomenkielisiä televisio-ohjelmia. Informantti 3:n suomen kieli on myös sujuvaa. Hän käyttää aineiston yleisimpiä kompleksisia riittävyyden verbejä natiivin suomenpuhujan tavoin.

Informantti 5 toteaa käyttävänsä mielellään suomea aina, kun siihen tarjoutuu tilaisuus; haastattelussa hän kertoo esimerkiksi menevänsä rippileirille Suomeen. Hän kirjoittaa tekstiviestit suomeksi mutta ei lue suomeksi tai katso suomenkielisiä ohjelmia. Hän käyttää *pystyä-* ja *päästä-*verbejä mutta ei muita riittävyyden verbejä.

Informantti 4 ei käytä lainkaan riittävyyden verbejä, eikä hänen haastatteluissaan esiinny modaaliverbikonstruktioita muutenkaan muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Hän käyttää suomea lähinnä kotona vanhempiansa ja veljensä kanssa, eikä hänen suomen kielensä ole yhtä kehittynyttä kuin muilla informanteilla. Norja on selvästi hänen vahvin kielensä.

Informantit 1 ja 6 eroavat muista, sillä he pitävät englantia vahvimpana kielenään. Molemmat opiskelevat englannin kielellä, ja suomen kielen syötöstä ja tuotosta päivittäisessä elämässä on varsin vähän. Kumpikin puhuu kuitenkin sujuvasti suomea ja käyttää monenlaisia kompleksisia modaaliverbikonstruktioita. Lisäksi tarkkuus on näiden verbien osalta suomen yleiskielen mukaista. Nosu 1 muutti Suomesta Norjaan 8-vuotiaana, ja hänen suomen kielensä oli jo varsin kehittynyttä tässä vaiheessa, vaikka se ei ollutkaan vielä aikuisen natiivin kielitaidon tasolla. Nosu 6 puolestaan asui Suomessa nelivuotiaaksi ja oli Norjaan muutettuaan kotona kolme ensimmäistä vuotta ennen kuin aloitti koulun. Hänen suomen kielen taitonsa ehti kehittyä vahvaksi. Molemmat kertovat, että he lukevat pääasiassa englanniksi. Suomen kielellä lukeminen on vaivalloista ja kirjoittaminen tuottaa vaikeuksia. Nosu 1 kuitenkin katsoo suomenkielisiä televisio-ohjelmia äitinsä kanssa ja viettää kesällä pitkiä aikoja Suomessa. Kielenkäyttöaktiivisuus yksistään ei selitä modaaliverbikonstruktioiden luontevaa käyttöä näiden kahden informantin osalta, mutta voisi ajatella, että heidän suomen kielen taitonsa oli jo melko kehittynyttä, kun kieliympäristö muuttui (vrt. Halmari 2005; Teiss 2007).

Tutkimukseni tulokset tukevat Tuomelan (2001) tuloksia ruotsinsuomalaisen koululaisten ja Niirasen (2008) tuloksia pohjoisnorjalaisten suomea oppineiden nuorten kielitaidosta. Ensikielinen mutta käyttömahdollisuuksien puutteen rajoittama puhuja on kuitenkin osittain erilainen kuin toisen kielen käyttäjä, joka elää valtakielen keskellä. Toisen kielen käyttäjä kuulee ja näkee kieltä ympärillään koko ajan, ja hänellä on mahdollisuus saada opetusta ja olla kontaktissa kielen puhujiin päivittäin. Toiskielisessä ympäristössä asuvalla ensikielisellä puhujalla sen sijaan on usein rajatummalla mahdollisuudella esimerkiksi harrastaa omalla kielellään tai saada opetusta ensikielellään. Koska suomen kielen käyttöalat Norjassa ovat rajalliset, kielitaito saattaa heiketä joillakin kielen osa-alueilla niin, että se poikkeaa normista (Abrahamsson & Bylund 2012). Myös sanavarasto jää suppeahkoksi, kun ympäristö tarjoaa niukasti suomenkielisiä virikkeitä ja kun kieltä ei pääse käyttämään tarpeeksi monissa yhteyksissä (vrt. Halmari 2005). Suomen kielen kehittymiseen norjankielisessä ympäristössä vaikuttaakin ennen kaikkea se, ettei kieltä kuule eikä sitä käytä itse aktiivisesti.

Koska riittävyyden verbeistä on vain vähän aiempaa tutkimusta, olen verranut tuloksiani oppijansuomesta tehtyihin tutkimuksiin (Puro 2002; Paavola 2008; Honko 2013; Seppälä 2013; Ivaska 2014a, 2014b; Haltia 2015). Aineiston pohjalta voi todeta, että

useimmat informantit ovat melko edistyneitä kielenkäyttäjiä käyttömahdollisuuksien puutteesta huolimatta. He käyttävät myös riittävyyden verbejä, joita esiintyy oppijan- kieleessä ylimmillä taitotasoilla, vaikkakin esiintymät ovat vähäisiä.

7 Päättäjä

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, missä määrin norjansuomalaiset nuoret käyttävät riittävyyden verbejä puhutussa kielessä sekä miten kielenkäyttöaktiivisuus ja kielikontaktitilanne näkyvät niiden käytössä.

Riittävyyden verbit ovat melko tavallisia puhe- ja yleiskielessä, mutta nosu- ja susu-informantit eivät näytä hyödyntävän kielen rikasta modaaliverbivalikoimaa kovin laajalti. Mielenkiintoista aineistossa on, että norjansuomalaiset informantit eivät juuri eroa ensikielen ympäristössä asuvista ikätovereistaan riittävyyden verbien osalta, vaikka he eivät saa yhtä paljon laadullista ja määrällistä syötöstä suomen kielellä. Aineisto osoittaa, että nosu-informantit käyttävät eniten yleismerkityksistä mahdollisuuden verbiä *voida*. Myös *pystyä*- ja *päästä* -verbeistä on useita esiintymiä, kun taas muita riittävyyden verbejä on nosu-aineistossa satunnaisesti. Huomionarvoista on, että susu-informanteilla ei esiinny lainkaan *pystyä*-verbiä, vaikka se on hyvin tavallinen puhutussa kielessä.

Nosu-informanttien välillä on eroja tutkittujen verbien käytössä (vrt. Tuomela 2001; Karhunen 2004; Niiranen 2008, 2010). Verbien lähimerkityksisyys tekee niiden idiomaattisesta käytöstä haasteellista. Kun monipuolisia ja toistuvia kielenkäyttötilanteita on vähän, hienosyiset merkityserot eivät hahmotu kielenkäyttäjälle. Kaksi- ja monikielisten kielenkäyttäjien muodot ovat enimmäkseen yleiskielen normien mukaisia, mutta niissä näkyy myös satunnaista horjuntaa, mitä tulee modaaliverbien sopivuuteen kontekstissa. Yleisesti ottaen riittävyyden verbien semanttiset ja pragmaattiset ominaisuudet ovat kielenkäyttäjillä hyvin hallussa, eli niitä käytetään enimmäkseen suomen yleiskielen mukaisesti.

Kielen käyttöpohjaisten mallien mukaisesti kielitaito on yhteydessä kielenkäyttöön. Kun puhujan kielitaito kehittyy, konstruktioissa yhdistyvä muoto, merkitys ja käyttö vaikiintuvat ja niitä tuotetaan automaattisesti. Tämän myötä kielenkäytössä on enemmän variaatiota ja se on kompleksisempää mutta myös tarkempaa ja idiomaattisempää. Nosu-informanttien modaaliverbikonstruktioiden käyttö on enimmäkseen tilanteeseen sopivaa, luontevaa ja idiomaattista, mitä voidaan pitää melko edistyneen kielitaitotason piirteinä. Lisäksi muutamat nosu-informantit pystyvät ilmaisemaan merkitysvivahteita täsmällisemmin kuin toiset samassa tilanteessa olevat informantit. Kielenkäyttöaktiivisuus selittää pääasiallisesti yksilöiden välisiä eroja, mutta myös suomenkielisen syötöksen ja tuotoksen määrä lapsuudessa näyttäisi vaikuttavan jossain määrin (vrt. Teiss 2007).

Suomen ja norjan kielet ovat rakenteltaan hyvin erilaisia, mutta riittävyyden verbien osalta niissä on kuitenkin enemmän samankaltaisuutta kuin esimerkiksi englanin ja suomen välillä (Flint 1980: 155). Maantieteellinen ja kulttuurinen läheisyys helpottavat kielen säilymistä ja ylläpitämistä, koska maailma hahmotetaan suurin piirtein samalla tavalla ja asioita nimetään samantapaisesti. Norjan kielessä ei ole kuitenkaan suoraa vastinetta *päästä*- ja *pystyä*-verbeille, vaan niiden merkitystä ilmaistaan nor-

jaksi usein yleismerkityksellisellä *kunne*-verbillä, joka kattaa merkitykset 'osata, voida'. Monet informantit käyttävät kuitenkin luontevasti näitä kahta riittävyden verbiä, vaikka ne puuttuvat norjan kielestä.

Kielikontaktitilanteessa vahvempi kieli vaikuttaa usein heikompaan kieleen. Aineistossani on muutama esimerkki norjan mahdollisesta vaikutuksesta suomeen. Esimerkiksi A-infinitiivin käyttö MA-infinitiivin sijasta voi olla siirtovaikutusta norjan kielestä, jossa on vain "lyhyt" infinitiivi. Toisaalta myös suomen kielessä lyhyt infinitiivi on yleistynyt nuorten puhekielessä (Kuparinen 2018). Myös riittävyden verbien välttämisen voisi ajatella johtuvan siitä, ettei niille usein löydy suoraa vastinetta norjasta.

Riittävyiden verbejä esiintyy melko usein arkipuheessa, mutta ne eivät ole haasteellisia vain kielenoppijoille vaan myös ensikielisille käyttömahdollisuuksien puutteen rajoittamille puhujille, koska niiltä puuttuvat usein selkeät käännösvastineet muista kielistä (Flint 1980). Puhujan on tunnettava myös kielenkäyttötilanne – millaisissa tapauksissa jaksetaan, ehditään ja viitsitään. Riittävyiden verbeille on tyypillistä leksi-kaalinen idiomaattisuus (mts. 153). Melko tavallisten verbien pienten semanttisten erojen omaksumisen vaikeus kontekstissa, jossa kieltä käytetään vain muutamien ihmisten kanssa, on haasteellista. Myös murre-erot saattavat näkyä joidenkin verbien käytössä (esim. *kehdata*).

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että ulkosuomalaisten lasten ja nuorten suomen kielen taito on kirjavaa eivätkä useimmat saavuta syntyperäisen suomalaisen kaltaista kielitaitoa (Karhunen 2004; Malinen 2016; Tigert 2017). Myös tämän tutkimuksen tulokset osoittavat samaa. Toiskielisessä ympäristössä on vaikea kehittää ensikieltään samalla tavalla kuin Suomessa, koska luontevat kielenkäyttökontaktit samankäisiin puuttuvat, kommunikaatio äidinkielellä tapahtuu lähes yksinomaan perheenjäsenten kanssa eikä äidinkielessä ole läheskään aina mahdollisuutta saada sellaista opetusta, jossa harjoiteltaisiin erityisesti kompleksisia kirjallisia taitoja (vrt. Halmari 2005). Kaksi- ja monikieliset norjansuomalaiset informantit hallitsevat kuitenkin hyvin suomen kielen modaaliverbikonstruktioita, kun ottaa huomioon, etteivät he ole saaneet lainkaan suomen kielen opetusta. Informanttien välillä on eroja käytettyjen konstruktioiden variaatiossa, ja suomen kielen käyttöaktiivisuus on yhteydessä kielitaitotasoon, mikä näkyy riittävyiden verbien käytön määrässä ja kompleksisuudessa. Verbikonstruktioiden käytön voidaan ainakin jossain määrin katsoa korreloivan yleisemmin kielitaidon kanssa (Niiranen 2008, 2010; Seilonen 2013; Ivaska 2014a, 2014b).

Pienen aineistoon perustuvat tulokset ovat vain suuntaa-antavia, ja niihin tulee suhtautua varauksellisesti. Tulokset olisivat saattaneet olla toisenlaisia, mikäli haastateltavina olisi ollut informantteja, joiden suomen kielen taito olisi ollut huomattavasti heikompi. Koska tutkimukseni on poikittaistutkimus, se ei anna myöskään kuvaa siitä, miten informanttien kieli on muuttunut iän myötä. Tuloksista on toivottavasti kuitenkin hyötyä kielenopetuksessa, erityisesti Suomi-kouluissa ja paluumuuttajien parissa. Haastattelu metodina sopii hyvin testausmenetelmäksi, koska se tuottaa autenttista materiaalia. Metodien puutteena on kuitenkin se, ettei voi tietää, miten informantti käyttää tutkittuja verbejä ja niihin liittyviä konstruktioita muissa tilanteissa.

Kieltenvälinen vaikutus kielikontaktitilanteessa on todennettu aiemmissa tutkimuksissa (Bolonyai 2000; Kangassalo 2004, 2009; Halmari 2005; Jarvis & Pavlenko 2008;

Doğruöt & Backus 2009). Toisen kielen vaikutus puhujan ensikieleen on ilmeistä tois-kielisessä ympäristössä, mistä tämäkin tutkimus antaa viitteitä modaaliverbien osalta. Aihetta olisikin syytä tutkia jatkossa laajemmin. Kontaktikäiset piirteet voivat kuitenkin olla kaksisuuntaisia. Niinpä jatkotutkimus voisi kohdistua myös monikielisen yksilön toisessa kielessä esiintyvien kontaktikäisten piirteiden tarkasteluun.

Lähteet

- AALTO, MINNA 2015: Suomenkielisenä Brysselissä – varhaisnuorten kielellinen identiteetti. – *Puhe ja kieli* 35 s. 3–22.
- ABRAHAMSSON, NICLAS – BYLUND, EMANUEL S. 2012: Andraspråksinläring och förstaspråksutveckling i en andraspråkskontext. – Kenneth Hyltenstam, Monica Axelson & Inger Lindberg (toim.), *Flerspråkighet. En forskningsöversikt* s. 153–246. Vetenskapsrådets rapportserie 5. Bromma: M Gruppen AB.
- ALANTIE, SONJA – KORPIJAAKKO-HUUHKA, ANNA-MAIJA – RANTALA, LEENA 2017: Englannin kielen vaikutuksia kuusivuotiaiden suomea ja englantia omaksuvien lasten sammakotarinoissa. – *Puhe ja kieli* 37 s. 23–42. <https://doi.org/10.23997/pk.61123>.
- ANTOLA, MINNA 2014: Mä meen niille sanoon, et älkää puhuko höpöjä! *Verbit ja lauserakenteet lapsen kielenkehityksen kuvaajina iässä 1;8–3;8*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- BACKUS, AD 1999: Evidence for lexical chunks in insertional codeswitching. – Bernt Brendemoen, Elizabeth Lanza & Else Ryen (toim.), *Language encounters across time and space* s. 95–109. Oslo: Novus Press.
- BAIER, MARIA 2007: *Sprachliche Situation der in Deutschland lebenden Finnen unter besonderer Berücksichtigung der Rezession der Muttersprache*. Acta Universitatis Tamperensis 1249. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:ISBN:978-951-44-7034-9>.
- BOLONYAI, AGNES 2000: “Elective affinities”. Language contact in the abstract lexicon and its structural consequences. – *International Journal of Bilingualism* 4 s. 81–106. <https://doi.org/10.1177/13670069000040010601>.
- BOON, ERIN – POLINSKY, MARIA 2014: From silence to voice. Empowering heritage language speakers in the 21st century. – *Informes del Observatorio/Observatorio’s Report* 2 s. 1–19. <https://doi.org/10.15427/oro07-01/2015en>.
- BYBEE, JOAN 2006: From usage to grammar. The mind’s response to repetition. – *Language* 82 s. 711–733. <https://doi.org/10.1353/lan.2006.0186>.
- BYLUND, EMANUEL S. 2008: *Age differences in first language attrition. A maturational constraints perspective*. Dissertations in bilingualism 17. Centre for Research on Bilingualism. Stockholm: Stockholms universitet.
- CUMMINS, JIM 2001: Bilingual children’s mother tongue. Why is it important for education? – *Sprogforum* 19 s. 15–20.
- DOĞRUÖT, A. SEZA – BACKUS, AD 2009: Innovative constructions in Dutch Turkish. An assessment of ongoing contact-induced change. – *Bilingualism. Language and Cognition* 12 s. 41–63. <https://doi.org/10.1017/S1366728908003441>.
- EIDE, KRISTIN M. 2005: *Norwegian modals*. Department of Linguistics. Norwegian University of Science and Technology (NTNU). https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/243982/125298_FULLTEXT01.pdf?sequence=1.

- ELLIS, ROD – BARKHUIZEN, GARY 2005: *Analysing learner language*. Oxford: Oxford University Press.
- FLINT, AILI 1980: *Semantic structure in the Finnish lexicon. Verbs of possibility and sufficiency*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- FOYLE, LYN WRIGHT 2013: Family language policy from children's point of view. Bilingualism in place and time. – Mila Schwartz & Anna Verschik (toim.), *Successful family language policy. Parents, children and educators in interaction* s. 177–200. Dordrecht: Springer.
- GOLDBERG, ADELE E. 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- HAKULINEN, AULI – SORJONEN, MARJA-LEENA 1989: Modaaliverbit spontaanissa keskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 73–97. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HALMARI, HELENA 2005: "I'm forgetting both." L1 maintenance and codeswitching in Finnish-English language contact. – *International Journal of Bilingualism* 9 s. 397–433. <https://doi.org/10.1177/13670069050090030601>.
- HALTIA, HEIDI 2015: *Modaaliverbien käyttö oppijan suomessa Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolla A2–C2*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201503252010>.
- HEINE, BERND – KUTEVA, TANIA 2005: *Language contact and grammatical change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HONKO, MARI 2013: *Alakouluikäisten leksikaalinen tieto ja taito. Toisen sukupolven suomi ja S1-verrokkit*. Acta Universitatis Tamperensis 1865. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9251-8>.
- IVASKA, ILMARI 2014a: Edistyneen oppijansuomen avainrakenteita. Korpusnäkökulma kahden kielimuodon tyypillisiin rakenteellisiin eroihin. – *Virittäjä* 118 s. 161–193.
- 2014b: Mahdollisuuden ilmaiseminen S1-suomea ja edistynyttä S2-suomea erottavana piirteenä. – *Lähivõrdlusi/Lähivertailuja* 24 s. 47–87. <https://doi.org/10.5128/lv24.02>.
- JARVIS, SCOTT – PAVLENKO, ANETA 2008: *Cross-linguistic influence in language and cognition*. New York: Routledge.
- KANGASSALO, RAIJA 2004: Havaintoja ruotsinsuomen sanaston ja syntaksin kehityksestä. – Sirkku Latomaa (toim.), *Äidinkieli ja toiset kielet. Pohjoismainen kaksikielisyystyöpaja Tampereella 18.–20.10.2002* s. 43–55. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, Series B 1. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- 2009: Tendencies in the use of person forms in Sweden Finnish. Esitelmä työpajassa Person, impersonality and verb inflection in Finnish languages and dialects, Helsinki, 12.–13.11.2009.
- KARHUNEN, ANJA 2004: Saksansuomalaisten perheiden ja lasten suomen kielen käyttö ja sen merkitys. – Sirkku Latomaa (toim.), *Äidinkieli ja toiset kielet. Pohjoismainen kaksikielisyystyöpaja Tampereella 18.–20.11.2002* s. 57–66. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, Series B 1. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- KAUPPILA, MARJA 2006: *Kindlicher Zweitspracherwerb als interaktiver Prozess in natürlicher Umgebung*. Acta Universitatis Tamperensis 1184. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kielitoimiston sanakirja* 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Päivitetty 6.6.2018. URN:NBN:fi:kotus-201433 (21.9.2018).
- KIURU, SILVA 1977: *Suomen kielen kieltohakuiset verbit. Murreaineistoon perustuva syntaktis-semanttinen tutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOVÁCS, MAGDOLNA 2004: Australiansuomalaiset kielenvaihdon kynnyksellä. – *Virittäjä* 108 s. 200–223.

- KUPARINEN, OLLI 2018: Infinitiivien variaatio ja muutos Helsingissä. – *Virittäjä* 122 s. 29–52. <https://doi.org/10.23982/vir.65310>.
- LANGACKER, RONALD W. 2000: A dynamic usage-based model. – Michael Barlow & Suzanne Kemmer (toim.), *Usage-based models of language* s. 1–63. Stanford, CA: CSLI Publications.
- LAITINEN, LEA 1988: Pitääkö vai saako – modaaliverbien kaksoissidos. – *Virittäjä* 92 s. 57–83.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- LEEUW, ESTHER DE – OPITZ, CONNY – LUBIŃSKA, DOROTA 2013: Dynamics of first language attrition across the lifespan. – *International Journal of Bilingualism* 17 s. 667–674. <https://doi.org/10.1177/1367006912454618>.
- LIERI, KRISTIINA 2017: Språkanvändning och språkval bland finsk-norska ungdomar i Oslo-området. – *Puhe ja kieli* 37 s. 55–76. <https://doi.org/10.23997/pk.64383>.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA – ESKELAND, TUULA – NORMAN, MARJATTA 2003: Osima ja Baskabusk – monet suomet Norjassa? – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 164–229. Tietolipas 190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MALINEN, SARI 2016: *Kanadan ulkosuomalaiset suomen kielen ylläpitäjinä*. Suomen kielen maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201612195174>.
- MONTRUL, SILVINA 2016: *The acquisition of heritage languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MORO, FRANCESCA – IRIZARRI VAN SUCHTELEN, PABLO 2017: Dominant language transfer in heritage languages. Redefining the ‘structural’ and the ‘transfer’ in ‘structural transfer’. – Hagen Peukert & Ingrid Gogolin (toim.), *Dynamics of linguistic diversity* s. 143–162. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- NAMEI, SHIDROK 2012: *Iranians in Sweden. A study of language maintenance and shift*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 68. Västerås: Edita Västra Aros.
- NAOB = *Det Norske Akademis ordbok*. Det Norske Akademi for Språk og Litteratur & Kunnskapsforlaget. <https://www.naob.no/> (18.3.2018).
- NIIRANEN, LEENA 2008: *Effects of learning contexts of verbs. Lexical and inflectional knowledge of verbs among pupils learning Finnish in northern Norway*. Department of Language and Linguistics. University of Tromsø. <https://munin.uit.no/handle/10037/2109>.
- 2010: Tapaustutkimus kolmen suomenoppijan kompleksisista verbikonstruktioista. – *Lähivördlusi/Lähivertailuja* 20 s. 155–190. <http://dx.doi.org/10.5128/LV20.05>.
- 2011: Finsk som andrespråk i norsk skole – fagets historie og dagens utfordringer. – *NOA – norsk som andrespråk* 1/2011 s. 59–85.
- NISSILÄ, LEENA 2015: Tavoitteellista suomen kielen oppimista ja opetusta. – Maila Eichhorn & Anne Helttunen (toim.), *Kotimaana suomen kieli. Näkökulmia suomen kielen ja kulttuurin säilymiseen ja kehittymiseen ulkomailla* s. 31–43. Suomi-koulujen tuki ry. Helsinki: Laatusana Oy.
- NORMAN, MARJATTA 2004: Suomi toisena kielenä Tromssan ja Finnmarkun lääneissä. – Sirku Latomaa (toim.), *Äidinkieli ja toiset kielet. Pohjoismainen kaksikielisyystyöpaja Tampereella 18.–20.11.2002* s. 97–105. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, Series B 1. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- NZAI, VALENTIN EKIACA – FENG, YU-LIN – EKIACA-OBLAZAMENGO, JULIEN 2013: Systematic home-based reading practices strengthen Mexican-American students’ Spanish

- oral fluency in a subtractive bilingualism setting. – *International Multilingual Journal of Contemporary Research* 1 s. 12–25.
- Opplæringsloven. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> (25.11.2017).
- PAAVOLA, VILJA 2008: *Haluaisitko mennä muunkansa kalastaman? Verbiketjujen kehkeytyminen suomi toisena kielenä -oppijoiden kielessä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2011062911091>.
- PIIPARINEN-RINTALUOMA, PEIJA-RIIKKA 2001: Ruotsinkielisten nuorten puhe-suomen variaatiosta. – Peija-Riikka Piiparinen-Rintaluoma (toim.), *Suomi toisena kielenä ja variaatio* s. 87–178. Kakkoskieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PURO, TARJA 2002: *Suomi toisena kielenä - aikuisoppijan verbien kehittyminen alkeiskurssilla*. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2002893574>.
- REIMAN, NINA 2011: Transitiivikonstruktio ikkunana syntaksin kehitykseen. Infiniittiset rakenteet ja passiivi taidon indikaattoreina S2-oppilaiden teksteissä. – Esa Lehtinen, Sirkku Aaltonen, Merja Koskela, Elina Nevasaari & Mariann Skog-Södersved (toim.), *AFinLa-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 3 s. 142–157. <https://journal.fi/afinla/article/view/4465>.
- RIIONHEIMO, HELKA – KOLEHMAINEN, LEENA – KUMPULAINEN, MINNA – MERILÄINEN, LEA – MUIKKU-WERNER, PIIRKKO – PENTTILÄ, ESA 2014: Kontaktlingvistiikan, toisen kielen omaksumisen ja käännöstieteen risteyksessä. – *Virittäjä* 118 s. 317–333.
- RINGBOM, HÅKAN 2007: *Cross-linguistic similarity in foreign language learning*. Clevedon: Multilingual Matters.
- RYDENVALD, MARIA 2017: *Inflätat och överlappande. Flerspråkighet och språkanvändningen bland svensktalande ungdomar i Europa*. Göteborgsstudier i nordisk språkvätskap 28. Göteborgs universitet.
- SAUKKONEN, PAULI – HAIPUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Porvoo: WSOY.
- SCHMID, MONIKA 2011: *Language attrition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SINCLAIR, JOHN 1991: *Corpus, concordance and collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- SEILONEN, MARJA 2013: *Epäsuoja henkilöön viittaaminen oppijansuomessa*. Jyväskylä Studies in Humanities 197. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5025-5>.
- SEPPÄLÄ, TANJA 2013: Oppijansuomen kolligaatit ketjuuntuuissa verbirakenteissa. – *Lähivörd-lusi/Lähivertailuja* 23 s. 314–340. <https://doi.org/10.5128/lv23.13>.
- SEVINÇ, YEŞİM – DEWAELE, JEAN-MARC 2016: Heritage language anxiety and majority language anxiety among Turkish immigrants in the Netherlands. – *International Journal of Bilingualism* 22 s. 159–179. <https://doi.org/10.1177/1367006916661635>.
- SKEHAN, PETER 1998: *A cognitive approach to language learning*. Oxford: Oxford University Press.
- SSB = Statistisk Sentralbyrå. <https://www.ssb.no/befolkning> (20.3.2018).
- STRASZER, BOGLÁRKA 2011: “Ungerska för rötternas skull”. *Språkval och identitet bland andra-generationens ungrare i Sverige och Finland*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia 38. Uppsala: Uppsala universitet.
- Suomi 24 virkkeet -korpus (2016H2) [tekstikorpus]. Kielipankki. Aller Media Oy 2014. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017021505> (15.2.2019).
- TEISS, KRISTIINA 2007: Varhaislapsuuden merkitys oman äidinkielen ylläpitämisessä ja kaksikieliseksi kehittyemisessä. – Sirkku Latomaa (toim.), *Oma kieli kullaan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen* s. 16–25. Helsinki: Opetushallitus.
- TIGERT, JOHANNA 2017: *Building block of the world, building block of your identity. Multilingual literacy socialization of heritage language learners*. University of Maryland. <https://doi>.

org/10.13016/M2B29V.

- TOMASELLO, MICHAEL 2003: *Constructing a language. A usage-based theory of language acquisition*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- TUOMELA, VELI 2001: *Tvåspråkig utveckling i skolan. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller*. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholm: Stockholms universitet.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio. <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7 (11.11.2017).
- WECKSTRÖM, LOTTA 2011: *Representations of Finnishness in Sweden*. *Studia Fennica Linguistica* 16. Helsinki: Finnish Literature Society.
- YLIKOSKI, JUSSI 2005: Puhekielen morfologisten ja semanttisten innovaatioiden tutkimusnäkömiä – esimerkkeinä suomen *tekeen-* ja *tekees-*tyyppiset verbimuodot. – *Puhe ja kieli* 25 s. 187–209.

Verbs of sufficiency in spontaneous speech among Finnish-Norwegian adolescents

The aim of the present study is to investigate what kind of verbs of sufficiency six young Finns aged 12–23 living in the greater Oslo area in Norway use in spontaneous speech. The six subjects have learned Finnish as their L1 and Norwegian as L2. The article also discusses how the speakers' language use is reflected in their use of verbs of sufficiency in a language context situation.

The primary data consists of four audio-recorded interviews with six bilingual and multilingual Finnish-Norwegian adolescents. Their use of verbs is compared with that of Finnish L1 speakers of the same age. The study is based on the usage-based approach to language learning, where constructions develop in language use. The analysis of the data is qualitative.

The results show that Finnish-Norwegian subjects use only a few verbs of sufficiency. However, they mostly use the same verbs as native speakers. The most frequent verbs beside *voida* are *päästä* and *pystyä*. There are individual differences between the bilingual subjects, which is due in particular to how actively they use the Finnish language. Adopting rather small semantic differences of fairly common verbs is difficult in a context where the language is used by only a few people. The data indicates that complex Finnish modal verb constructions are used with only a few deviations from the spoken patterns of native Finnish speakers. However, some examples reveal the influence of the L2.

Puheessa esiintyvistä riittävyyden verbeistä norjansuomalaisilla nuorilla

Tässä artikkelissa tarkastellaan, millaisia riittävyyden verbejä Oslon seudulla asuvat kuusi 12–23-vuotiasta kaksi- ja monikielistä norjansuomalaista nuorta käyttävät spontaanissa puheessaan. Nuoret ovat oppineen suomen ensikielensä (L1) ja norjan toisena kielenä (L2). Artikkelissa pohditaan myös, miten informanttien kielenkäyttöaktiivisuus heijastuu riittävyyden verbien käyttöön kielikontaktitilanteessa.

Tutkimusaineisto koostuu neljästä haastattelusta. Norjansuomalaisten informanttien verbikonstruktioiden käyttöä tarkastellaan suhteessa verrokkiryhmän vastaavaan käyttöön. Verrokkiryhmä koostuu samanikäisistä Suomessa asuvista informanteista. Teoreettisesti tutkimus pohjautuu kielenoppimista koskevaan käyttöpohjaiseen (*usage-based*) lähestymistapaan, jossa kielen rakenteet kehittyvät käytössä. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen.

Tulokset osoittavat, että norjansuomalaiset nuoret käyttävät puheessa vain muutamia riittävyyden verbejä. He käyttävät kuitenkin enimmäkseen samoja verbejä kuin suomensuomalainen verrokkiryhmä. *Voida*-verbin ohella useimmin esiintyvät verbit ovat *päästä* ja *pystyä*. Kaksikielisten informanttien välillä on yksilöllisiä eroja, jotka johtuvat erityisesti suomen kielen käyttöaktiivisuudesta. Melko tavallisten verbien pienten semanttisten erojen omaksuminen on vaikeaa kontekstissa, jossa kieltä käytetään vain muutamien ihmisten kanssa. Aineisto osoittaa, että informantit käyttävät kompleksisia suomen kielen verbikonstruktioita pääasiassa suomen yleiskielen mallin mukaisesti. Muutama esimerkki nostaa kuitenkin esiin toisen kielen vaikutuksen.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):

etunimi.s.sukunimi@utu.fi

Kirjoittaja on pohjoismaisten kielten väitöskirjatutkija Turun yliopistossa.